

STRATEEGILISTE KOHTUVAIDLUSTE PAKETT

EESTI

2022

Fairness, equality, justice

Financed by the
European Union

STRATEEGILISTE KOHTUVAIDLUSTE PAKETT

EESTI

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
1.1. Teave selle strateegilise kohtuvaidluse paketi kohta	5
2. ELi õiguse kasutamine siseriiklikes strateegilistes kohtuvaidlustes.....	6
2.1. Sissejuhatus.....	6
2.2. ELi õiguse aluspõhimõtted.....	6
2.2.1. ELi õiguse ülimuslikkus	6
2.2.2. ELi õigusevahetu õigusmõju.....	6
2.2.3. Direktiivide vahetu õigusmõju	7
2.2.4. Vastava tõlgendamise kohustus.....	8
2.3. Harta kohaldamise aluspõhimõtted	9
2.3.1. Ajalooline taust	9
2.3.2. Harta üldeesmärk.....	9
2.3.3. Ülimuslikkuse põhimõte ja harta	10
2.3.4. Harta vahetu kohaldatavus.....	11
2.3.5. Harta vahetu õigusmõju	11
2.3.6. Vastava tõlgendamise kohustus ja harta	12
2.3.7. Millal hartat rakendatakse?	12
2.3.8. Harta õigused v. Harta põhimõtted.....	13
2.4. ELi õiguse, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni ning liikmesriikide põhiõiguste koostoime	14
2.4.1. Harta ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon	14
2.4.2. Harta ja siseriiklikust õigusest tulenevad põhiõigused.....	15
2.4.3. Hartale tuginemine siseriiklikes kohtutes.....	16

2.5.	Riigisisene vorm	18
3.	ELi õiguse edendamine eelotsusetaotlustega Euroopa Kohtule	23
3.1	Sissejuhatus.....	23
3.2	Miks on juristidel kasulik alata eelotsusemenetlus?	23
3.3	Menetluse ülevaade	24
3.3.1	Kes võib alata eelotsusemenetluse?	24
3.3.2	Millised on menetluse etapid?	25
3.3.4	Eelotsuse kiirmenetlus (PPU).....	25
3.4	Teie roll advokaadina	26
3.4.1	Abi siseriiklikule kohtule eelotsusetaotluse koostamisel	26
3.4.2	Milliseid küsimusi peaksite soovitada liikmesriikide kohtul Euroopa Kohtule esitada? 26	
3.4.3	Mida peab eelotsusetaotlus sisaldama?.....	27
3.4.4	Osaleda koordineeritud kohtuvaidlustes riiklikul tasandil.....	27
3.4.5	Tegutsege advokaadina piirkondlikul tasandil	28
3.5	Eelotsusetaotluse näidisvorm suulise ja kirjaliku tõlke juurdepääs.....	28
3.5.1	Hüpoteetiline faktipõhine stsenaarium.....	29
3.5.2	Vormi viitenõue.....	30
4.	ELi õiguse kasutamine kriminaalmenetluse konkreetsetes valdkondades	38
4.1	ELi õiguse vahendid	38
4.2	Vormi argumendid EL'i õiguse kohta	38
4.2.1.	Vorm advokaadi kasutamise kohta enne politsei ülekuulamist.....	39
4.2.2.	Kohtueelse kinnipidamismenetluses toimikule juurdepääsu vorm	44
4.2.3.	Piisava kvaliteediga suulisele tõlkele juurdepääsu vorm.....	49

1. Sissejuhatus

Euroopa Liidu (EL) olemasolu ja nõuetekohane toimimine kõikides valdkondades põhineb liikmesriikide vahelisel usaldusel, et neil on ühised väärtused. Nende hulka kuuluvad „inimese puutumatute ja võõrandamatute õiguste, vabaduse, demokraatia, võrdsuse ja õigusriigi universaalsed väärtused.”¹ Need väärtused toetavad liikmesriikide vahelist tihedat koostööd alates piiride avamisest teiste liikmesriikide kodanikele kuni isikute üleviimiseni teise liikmesriiki, et nende üle kohut mõista. Põhiõigused ELis on eelkõige kaitstud Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga (**harta**), mis on ELi esmase õiguse allikas, millel on sama staatus ja õiguslik jõud kui ELi asutamislepingutel. Mõnes konkreetses valdkonnas, näiteks kriminaalasjades tehtava koostöö valdkonnas, on siiski vaja üksikasjalikumaid eeskirju, et tagada põhiõiguste kaitse miinimumtaseme ühtlustamine kogu ELis. Seetõttu on EL viimase kümne aasta jooksul vastu võtnud kuus direktiivi (**menetlusõiguste direktiivid**), et tugevdada kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õiguste kaitset kriminaalmenetluses.² Kõnealused direktiivid hõlmavad mõningaid kaitseõiguste kõige olulisemaid aspekte kriminaalmenetluses – õigust kaitsjale ja õigusabile, õigust suulisele ja kirjalikule tõlkele, õigust teabele ja juurdepääsule kohtuasja materjalidele, süütuse presumptsiooni ja laste õiguste kaitset kriminaalmenetluses. Kasvav ELi kriminaalõiguse kogum hõlmab ka soovitusi haavatavate kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õiguste ning³ piiriüleste⁴ ja muude vahendite kohta.

Kõik ELi liikmesriigid kuuluvad Euroopa Nõukogusse ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni ning nende suhtes kehtivad Euroopa **Inimõiguste** Kohtu konventsioonis ja kohtupraktikas sätestatud normid, sealhulgas õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ja õigus tõhusale

¹Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon, ELT C 326, 26.10.2012, preambuli teine põhjendus ja artikkel 2.

²Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiiv 2010/64/EL, mis käsitleb õigust suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses ([ELT 2010, L 280, lk 1](#)); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL, mis käsitleb õigust saada teavet kriminaalmenetluses ([ELT 2012 L 142, lk 1](#)); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiiv 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismääruse menetluses ning õigust lasta kolmandat isikut vabaduse võtmisest teavitada ning suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega ([ELT 2013 L 290, lk 1](#)); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2016. aasta direktiiv 2016/800 kriminaalmenetluses kahtlustatavate ja süüdistatavate laste menetluslike tagatiste kohta ([ELT L 132, 21.5.2016, lk 1](#)); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/343 süütuse presumptsiooni teatavate aspektide tugevdamise ja kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul osalemise õiguse tugevdamise kohta ([ELT L 65, 11.3.2016, lk 1](#)); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2016. aasta direktiiv 2016/1919, mis käsitleb tasuta õigusabi andmist kahtlustatavatele ja süüdistatavatele isikutele kriminaalmenetluses ja tagaotsitavatele isikutele Euroopa vahistamismääruse menetluses ([ELT L 297, 4.11.2016, lk 1](#); parandus ELT L91, 5.4.2017, lk 40).

³Komisjoni [27. novembri 2013. aasta soovitus kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate haavatavate isikute menetluslike tagatiste kohta](#).

⁴Nõukogu 13. juuni 2002. aasta [raamotsus 2002/584/JSK](#) Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta; [nõukogu 23. oktoobri 2009. aasta raamotsus 2009/829/JSK](#) Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta järelevalvemeetmeid käsitlevate otsuste suhtes eelvangistuse alternatiivina; [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/41/EL](#), mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades; [nõukogu 27. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/947/JSK](#) vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kohtuotsuste ja kriminaalhooldusmeetmete ning alternatiivsete mõjutusvahendite järelevalvet käsitlevate otsuste suhtes; [nõukogu 27. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/909/JSK](#), mis käsitleb vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamist kriminaalasjades tehtud kohtuotsuste suhtes, millega määratakse vabadusekaotuslik karistus või millega kaasneb vabadusekaotus nende täitmisele pööramise eesmärgil Euroopa Liidus.

õiguskaitsevahendile. Kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute⁵ õigusi käsitlevad niinimetatud teekaardi direktiivid on aga sündinud ELi tõdemusest, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist üksi ei piisa liikmesriikide usalduse säilitamiseks üksteise õigussüsteemide vastu: kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õiguste kaitseks tuleb ELi õiguses sätestada üksikasjalikumad normid. Menetlusõiguste direktiivide vastuvõtmisega lõi EL kõige üksikasjalikumad olemasolevad piirkondlikud standardid, mille eesmärk on kaitsta kuriteos süüdistatavate isikute õiglase kohtuliku arutamise põhiõigusi. Kaitseõiguste puhul kattuvad üldiselt ELi ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni standardid ning neid tuleb tõlgendada kooskõlas üksteisega. Mõnes valdkonnas, sealhulgas juurdepääs advokaadile, õigus⁶ saada teavet õiguste kohta⁷ või juurdepääs kohtumaterjalidele, on⁸ ELi õigus siiski rangem kui Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) nõuab. ELi õiguse rakendamata jätmise võib esitada ka ELi järelevalvemehhanismidele – Euroopa Liidu Kohtule kohtulikul tasandil ja Euroopa Komisjonile halduslikul tasandil – mis sunnib liikmesriike seda täitma.

Hoolimata nendest eelistest kasutatakse ELi õigust siseriiklikes kohtuvaidlustes jätkuvalt vähe, isegi kui siseriiklik õigus või tava on selgelt vastuolus menetlusõiguste direktiivide või hartaga.

Kaitseadvokaatidel on tohutu potentsiaal mõjutada ELi õiguse kasutamist, et vaidlustada põhiõiguste kuritarvitamist kriminaalasjades. Nad tegutsevad kohtusüsteemi eesliinil, otsustades, milliseid õiguslikke argumente esitada ja eelkõige, kas toetuda ELi õigusega kaitstud põhiõigustele. Need võivad käsitleda olemasolevaid põhiõiguste rikkumisi ja kaitsta uute ohtude eest õiglase kohtumõistmise õigustele, kui siseriiklik õigus ei vasta ELi õiguse miinimumstandarditele. Esialgse eelotsuse menetluse kaudu saavad advokaadid ka julgustada kohtuid selgitama ELi õiguses peamisi tõlgendamisküsimusi, sealhulgas direktiivi õiguste rikkumise korral tõhusa õiguskaitsevahendi mõistet, kohtueelses menetluses toimikuga tutvumise õiguse ulatust või seda, millised on „olulised dokumendid” kohtueelses kinnipidamismenetluses. Viimastel aastatel on advokaadid üha enam näidanud, et nende töö mängib põhiõiguste kaitse puudujääkide ületamisel ELi õiguse alusel võtmerolli. Nende roll on olnud oluline menetlustes, mille tulemusel on tehtud pöördelised otsused õiguse õiglase kohtulikule arutamisele kaitse kohta⁹ ja selgitatud olulisi mõisteid, nagu „vahistamismääruse”¹⁰ teinud õigusasutus” Euroopa **vahistamismääruse** menetluses või „olulised dokumendid” kohtueelses kinnipidamismenetluses.¹¹ Kaitseadvokaadid on teavitanud liikmesriikide kohtuid ka muudest olukordadest, mis võivad kaasa tuua ebainimliku ja alandava kohtlemise keelu rikkumise, näiteks tagaotsitava raske vaimse seisundi, mille tõttu on Euroopa Liidu Kohtus pooleli esialgne eelotsusetaotlus.¹²

Seega võivad advokaadid otseselt kaasa aidata kehtivate ELi õigusaktide standardite tõstmisele kaitseõiguste huvides kogu Euroopas.

⁵Nõukogu resolutsioon 2009/C 295/01 tegevuskava kohta kahtlustatavate või süüdistatavate isikute menetlusõiguste tugevdamiseks kriminaalmenetluses, 30. november 2009, põhjendused 2 ja 8.

⁶Direktiivi 2013/48/EL (mis käsitleb õigust kaitsjale) artikkel 3.

⁷Direktiivi 2012/13/EL (mis käsitleb õigust teabele) artikkel 4.

⁸Direktiivi 2012/13/EL (mis käsitleb õigust teabele) artikli 7 lõige 2.

⁹Vt nt Euroopa Kohus, *kohtuasi C-2016/18 PPU, LM*, 25.7.2018.

¹⁰Vt nt Euroopa Kohus, *liidetud kohtuasjad C-566/19 PPU ja 626/19 PPU, JR ja YC*, 12.12.2019; Euroopa Kohus, *kohtuasi C-625/19 PPU, XD*, 12.12.2019; Euroopa Kohus, *kohtuasi C-627/19 PPU, ZB*, 12.12.2019.

¹¹Euroopa Kohus, *kohtuasi C- 242/22 PPU, TL*, 1.08.2022.

¹²Euroopa Kohus, *kohtuasi C-699/21, E.D.L.*

1.1. Teave selle strateegilise kohtuvaidluse paketi kohta

Käesoleva dokumendi eesmärk on anda praktilisi nõuandeid, peamiselt kaitsevaldkonna spetsialistidele, kuidas kasutada ELi õigust kriminaalmenetluses. See on osa projektist „Õiglased kohtumenetlused kaitseõiguste edendamiseks Euroopas” („ELi kohtu projekt”), mille eesmärk on tugineda õigusekspertide nõuandekomisjoni (**LEAP**) tööle ELi kriminaalõiguse valdkonnas, tugevdada kaitsesektori praktikute teadmisi ja suutlikkust osaleda tõhusalt kohtuvaidlustes riiklikul ja Euroopa tasandil ning parandada juurdepääsu õigusemõistmisele ja ELi õigusest tulenevate õiguste jõustamist.

Käesoleva dokumendi eesmärk on anda lühike ja kättesaadav ülevaade ELi õiguse ja harta aluspõhimõtetest ning nende kohaldamisest siseriiklikes menetlustes (2. peatükk). Samuti antakse suuniseid eelotsusetaotluse esitamise menetluse peamiste etappide kohta Euroopa Liidu Kohtus ja selle kohta, kuidas sellist eelotsusetaotlust siseriiklikes kohtuasjades põhjendada (3. peatükk). Lisaks sisaldab see mitmeid praktilisi näiteid (näidisargumente) selle kohta, kuidas kaasata ELi õigus kaitsealastesse esildistesse kriminaalmenetlustes seoses peamiste kaitseõigustega (4. peatükk). Vormid põhinevad paljudes liikmesriikides kaitsvate advokaatide ees seisvatel võtmeküsimustel – juurdepääs kohtueelses kinnipidamismenetluses kasutatavale materjalile, suulise ja kirjaliku tõlke kättesaadavus ja kvaliteet ning juurdepääs advokaadile enne politsei ülekuulamist.

Kasutage käesolevat dokumenti koos õiglase kohtumenetluse muude materjalidega, mis käsitlevad konkreetseid ELi õigusakte, eelkõige:

- [Suulise ja kirjaliku tõlke õigust käsitlevate direktiivide kogum;](#)
- Teabe [saamise õigust käsitleva direktiivide kogum;](#)
- [Õigusabidirektiivide kogum;](#)
- [Süütuse presumptsiooni käsitlevate direktiivide kogum;](#)
- Euroopa [Liidu põhiõiguste harta kogum;](#)
- Kohtueelset [kinnipidamist käsitlev õiguslane veebikoolitus.](#)
- [CJEU esialgsete viidete komplekt.](#)

2. ELi õiguse kasutamine siseriiklikes strateegilistes kohtuvaidlustes

2.1. Sissejuhatus

ELi õigusel võib olla äärmiselt oluline roll siseriiklikes menetlustes kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute põhiõiguste kaitsmisel kriminaalmenetluse kõikides etappides. Siiski võib ELi õiguse kohaldamine esmapilgul tunduda keeruline, kuna kasutatavad õigusaktid ja nende kohaldamise viisid on siseriikliku õigusega võrreldes erinevad. Näiteks kohaldatakse teatavaid ELi õigusakte, nagu ELi aluslepingud ja määrused, vahetult, ilma et neid oleks vaja siseriiklikku õigusesse üle võtta. Teisest küljest tuleb direktiivid siseriiklikku õigusesse üle võtta ja need muutuvad vahetult kohaldatavaks alles siis, kui liikmesriik ei ole seda teinud. Selleks et mõista, kuidas tugineda ELi õigusele liikmesriikide kohtutes, on oluline esmalt mõista ELi õiguse tõlgendamise ja kohaldamise aluspõhimõtteid. Järgmistes peatükkides selgitame lühidalt ELi õiguse ja harta tõlgendamise ja kohaldamise aluspõhimõtteid.

2.2. ELi õiguse aluspõhimõtted

Järgmistes peatükkides selgitame lühidalt ELi õiguse riigisisese kohaldamise peamisi põhimõtteid. Need põhimõtted on olulised, et mõista siseriikliku ja ELi õiguse koosmõju ning õigesti tugineda ELi õigusele ja seda kohaldada, näiteks menetlusõiguste direktiividele. ELi õiguse aluspõhimõtted aitavad mõista ELi õiguse kohta siseriikliku õiguse hierarhias ning nii ELi õigust rakendava siseriikliku õiguse kui ka direktiivide, määruste ja raamotsuste sätete tõlgendamise peamisi põhimõtteid.

2.2.1. ELi õiguse ülimuslikkus

ELi õiguse kasutamise lähtekoht siseriiklikes kohtuvaidlustes on selle koha mõistmine siseriiklikus õigussüsteemis: ELi õigus on õigusaktide hierarhias kõrgemal kohal kui siseriiklik õigus. ELi õiguses nimetatakse seda „ELi õiguse ülimuslikkuse põhimõtteks” ning see tähendab, et vastuolu korral siseriikliku õiguse ja ELi õiguse vahel on viimane ülimuslik¹³ ning teatavatel tingimustel võib sellele vahetult siseriiklikes kohtutes tugineda, et nõuda ELi õigusega tagatud õigusi riigi vastu.¹⁴

ELi õiguse ülimuslikkus kehtib kõigi siseriiklike õigusaktide suhtes, olenemata sellest, kas need võeti vastu enne või pärast kõnealust ELi õigusakti. ELi õiguse ülimuslikkuse põhimõtte peamine eesmärk on tagada ELi kodanike ühtne kaitse ELi õigusega kõikidel ELi territooriumidel.

2.2.2. ELi õigusevahetu õigusmõju

ELi õigus toimib detsentraliseeritud jõustamissüsteemi kaudu, kus liikmesriigi kohus on esmane institutsioon, kelle ülesanne on tagada selle järgimine. Kõnealune süsteem on olnud ELi õiguse toimimisviis alates Euroopa Kohtu (nüüd¹⁵ Euroopa Liidu Kohus) otsese õigusmõju põhimõtte kehtestamisest *Van Gend en Loos kohtuotsuses*. Mõte on selles, et kui ELi õigusakt annab üksikisikutele õigusi ja nõuab liikmesriikidelt nende õiguste tagamist, on kõige parem tagada nende järgimine, andes üksikisikule võimaluse tugineda otse õigusele. Seda põhimõtet tunnustati algselt esmases õiguses (aluslepingud), kui kõnealune õigus ja vastav kohustus oli liikmesriikide või ELi poolt „täpne, selge ja

¹³Euroopa Kohus, [kohtuasi 6-64, Costa vs. E.N.E.L.](#), 15.7.1964.

¹⁴Euroopa Kohus, [kohtuasi C-236/92](#), Difesa, 23.2.1994, punktid 8–10.

¹⁵Euroopa Kohus, [kohtuasi 26/62 NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos vs. Hollandi maksuamet](#), 5.02.1963.

tingimusteta” ning „ei nõua täiendavaid meetmeid”. Seejärel laiendati seda määrustele ja seejärel direktiividele.

2.2.3. Direktiivide vahetu õigusmõju

Kuigi direktiivid on üldjuhul koostatud üksikasjalikus ja täpses keeles, on need adresseeritud liikmesriikidele ja neis on sätestatud mitmed eesmärgid, mida liikmesriigid peavad rakendama. See tähendab, et üldjuhul tuleb direktiivid siseriiklikku õigusesse üle võtta ja need toimivad kaudselt riiklike õigusaktide kaudu. Samuti on liikmesriikidel teatav kaalutusõigus valida, kuidas direktiivi kõige paremini oma siseriiklikku süsteemi rakendada, sealhulgas valida seadusandlik akt või vajaduse korral parim praktiline kord. Pärast seda, kui EL on direktiivi vastu võtnud, antakse liikmesriikidele tavaliselt teatav aeg selle ülevõtmiseks siseriiklikku õigusesse, kusjuures tähtaeg on sätestatud direktiivis endas.

Teatavatel direktiivide sätetel võib siiski olla otsene mõju, kui liikmesriigid ei ole direktiivi õigeaegselt rakendanud või on rakendanud või kohaldanud seda valesti. Algselt määras selle kindlaks Euroopa Kohus *Van Duyn*¹⁶ *Ratti*¹⁷ kohtuasjades ning hiljem *Difesa kohtuasjas*:

“(…)[(…)] direktiivi sätted näivad olevat tingimusteta ja piisavalt täpsed, võib üksikisik nendele sätetele tugineda riigi vastu (...) [ELi õiguse] säte on tingimusteta, kui selle rakendamine või mõju ei sõltu ühegi meetme võtmisest ei Euroopa Liidu institutsioonide ega liikmesriikide poolt (...) Lisaks on säte piisavalt täpne, et üksikisik saaks sellele tugineda ja kohus saaks seda kohaldada, kui selle sättega kehtestatud kohustus on sõnastatud ühemõtteliselt (...).”¹⁸

Järelikult on direktiivi sätel otsene õigusmõju ja sellele võib siseriiklikes kohtutes tugineda, kui:

- direktiivi ülevõtmise tähtaeg on möödas;
- direktiivi ei ole rakendatud või on rakendatud valesti või direktiivi riiklikke rakendusmeetmeid ei kohaldata nõuetekohaselt;¹⁹
- see on esitatud riigi vastu;
- see annab üksikisikule õigused; ja
- see on tingimusteta ja piisavalt täpne, st ei nõua ELilt ega liikmesriigilt täiendavaid rakendusmeetmeid ning on sõnastatud üheselt.

„Tingimusteta ja piisavalt täpne” ei tähenda, et sätte otsest mõju ei ole vaja tõlgendada või et see ei saa sisaldada tingimusi või piiranguid. Isegi kui säte ei ole „tingimusteta ja piisavalt täpne”, sest see on koostatud üldiselt ja võib vajada teatavat tõlgendamist, võib sellele siiski siseriiklikes kohtutes vahetult tugineda. Euroopa Liidu Kohus on selgitanud järgmisi juhtumeid:

- Asjaolu, et teatavat sätet on vaja tõlgendada, ei takista selle otsest mõju: selle tähendust ja täpset ulatust võivad selgitada siseriiklikud kohtud või Euroopa Liidu Kohus.²⁰

¹⁶Euroopa Kohus, [kohtuasi 41/74, Van Duyn](#), 4.12. 1974.

¹⁷Euroopa Kohus, [kohtuasi 148/78 Ratti](#), 5.04.1979.

¹⁸Euroopa Kohus, [kohtuasi C-236/92](#), Difesa, 23.2.1994, punktid 8–10.

¹⁹Euroopa Kohus, [kohtuasi C-62/00 Marks & Spencer plc v. Commissioners of Customs & Excise](#), 11.07.2002, punkt 27.

²⁰Euroopa Kohus, [kohtuasi 41/74, Van Duyn](#), 4.12.1974, punkt 14.

- Asjaolu, et säte võimaldab teatavatest kohustustest teatavatel asjaoludel erandeid, ei muuda kohustust tingimuslikuks.²¹
- Siseriiklikes kohtutes võib tugineda ka²² sättele, mis „piirab liikmesriigi kaalutusõigust” või kohustab liikmesriike „²³järgima teatavat käitumisviisi”. Üksikisik võib sellisele sättele tuginedes väita, et siseriiklikud ametiasutused on rakendusmeetodeid valides ületanud oma kaalutusõiguse piire.²⁴

Meie arvates on võimalik väita, et menetlusõigusi käsitlevate direktiivide sätted on enamasti piisavalt selged ja täpsed, et neil oleks otsene õigusmõju. Need annavad kahtlustatavale ja süüdistatavale isikule kriminaalmenetluses eriõigused. Näiteks tagab direktiivi 2013/48/EL (mis käsitleb õigust kaitsjale) artikli 3 lõike 2 punkt a kahtlustatavale või süüdistatavale juurdepääsu kaitsjale enne, kui politsei või muu õiguskaitse- või õigusasutus neid küsitleb. Samuti antakse direktiivi 2012/13/EL (mis käsitleb õigust saada teavet) artikli 4 lõikega 1 kahtlustatavatele ja süüdistatavatele isikutele, kes on vahistatud või kinni peetud, õigus saada viivitamata kirjalik õiguste deklaratsioon. Need õigused antakse ilmselgelt üksikisikule ja neid saab kasutada riigi vastu, kui neid ei ole siseriiklikus õiguses ja praktikas rakendatud. Isegi kui mõnel juhul võivad mõned menetlusõiguste direktiivis kasutatud mõisted, näiteks „olulised dokumendid” kohtueelses²⁵ menetluses, vajada teatavat tõlgendamist, on õigus tutvuda kohtuasja materjalidega, et vahi alla võtmise ja kinnipidamise seaduslikkust tõhusalt vaidlustada, piisavalt selgelt ja täpselt määratletud, et tugineda sellele otse teie kohtuvaidlustes siseriiklikes kohtutes.

2.2.4. Vastava tõlgendamise kohustus

Sõltumata sellest, kas säteil on otsene õigusmõju, peavad siseriiklikud kohtud tõlgendama siseriiklikku õigust võimalikult suures ulatuses, võttes arvesse direktiivi sõnastust ja eesmärki, et tagada selle täielik tõhusus. Euroopa Liidu Kohus on seda kohustust selgitanud järgmiselt:

„Põhimõtte, et siseriiklikku õigust tuleb tõlgendada kooskõlas ELi õigusega, nõuab, et siseriiklikud kohtud teeksid kõik, mis nende pädevusse kuulub, võttes arvesse kogu siseriiklikku õigust ja kohaldades siseriiklikus õiguses tunnustatud tõlgendusmeetodeid, et tagada kõnealuse direktiivi täielik tõhusus ja saavutada sellega taotletava eesmärgiga kooskõlas olev tulemus.”²⁶

Mõnel juhul võib tõlgendusallikana kasutada direktiivi preambulit. Direktiivide põhjendused ei ole õiguslikult siduvad ega sisalda iseenesest täitmisele pööratavaid õigusi ega kohustusi ega saa muuta sisuliste sätete sisu.²⁷ Siiski selgitatakse neis iga direktiivi tausta ja eesmäärke. Seega on need direktiivi mõistmiseks olulised ja neid saab kasutada tõlgendava allikana.

²¹Sealsamas, punkt 7.

²²Sealsamas, punkt 13.

²³Euroopa Kohus, [kohtuasi 51/76, Verbond van Nederlandse Ondernemingen](#), 1.2.1977, punkt 23.

²⁴Sealsamas, punkt 24.

²⁵[Direktiivi 2012/13/EL](#) (mis käsitleb õigust teabele) artikli 7 lõige 1.

²⁶Euroopa Kohus, [kohtuasi C-69/10 Samba Diouf](#), 28.07.2011, punkt 60.

²⁷Euroopa Kohus otsustas, et ELi õigusakti preambulil ei ole siduvat õiguslikku jõudu ning sellele ei saa õiguspäraselt tugineda kõnealuse õigusakti tegelikest sätetest kõrvalekaldumise või nende sätete sõnastusega selgelt vastuolus oleva tõlgendamise alusena. Euroopa Kohus, [kohtuasi C-134/08, Hauptzollamt Bremen vs. J. E. Tyson Parketthandel GmbH hanse j.](#), 2.04.2009, punkt 16.

2.3. Harta kohaldamise aluspõhimõtted

Euroopa Liidu põhiõiguste harta on ELi peamine inimõigustealane õigusakt. See sisaldab ulatuslikku inimõiguste kataloogi, mis hõlmab selliseid põhiõigusi nagu õigus elule, õigus vabadusele, piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise keeld ning õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. See hõlmab ka sotsiaalseid ja majanduslikke õigusi, nagu õigus tööle, õigus sotsiaalkindlustusele ja sotsiaalabile, ettevõtlusvabadus ja muud. ELi kontekstis hõlmab see ka ELi kodanike konkreetset vabadust vabalt liikuda ja elada kõikjal liikmesriikide territooriumil.

Kuna ELi õigust rakendatakse ja kohaldatakse peamiselt riiklikul tasandil, on hartal oluline roll ELi õiguse tõlgendamisel ja kohaldamisel riiklikul tasandil. Seetõttu on oluline, et viitaksite sellele kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õigusi käsitlevates siseriiklikes kohtuvaidlustes. Järgmistes osades käsitletakse harta tausta ja kohaldamise põhimõtteid ning harta seoseid riiklike põhiõiguste ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. Üksikasjalikumalt teavet harta peamiste artiklite kohta, mis on tõenäoliselt kasulikud riigisiseste kaitseõigusi käsitlevate kohtuvaidluste puhul, vt [Euroopa Liidu põhiõiguste](#) harta tööriistakomplektist.

2.3.1. Ajalooline taust

Euroopa ühenduste esialgsed lepingud ei sisaldanud inimõiguste sätteid, kuna Euroopa ühenduste põhieesmärgid olid esialgu puhtalt majanduslikud. Ent kuna Euroopa ühendused laiendasid oma tegevust üha enam, ilmnes järk-järgult vajadus inimõiguste kaitse järele. 1960. aastate lõpus tunnistas Euroopa Kohus, et „Euroopa ühenduste õiguse üldpõhimõtted”, mis põhinevad liikmesriikide ühistel põhiseaduslikel tavadel, hõlmavad ka põhiõigusi. Siiski ei olnud ELil oma õigusesse lisatud põhiõiguste kirjalikku kataloogi.

1996. aastal, kui Euroopa Kohus (nüüd Euroopa Kohus) teatas, et Euroopa Komisjonil puudub aluslepingute alusel pädevus ühineda Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste²⁸ kaitse konventsiooniga, alustas EL tööd oma õiguste deklaratsiooniga. Euroopa Liidu põhiõiguste harta kuulutasid Euroopa institutsioonid välja 2000. aasta detsembris, kuid see jäi mittesiduvaks vahendiks. Peaaegu kümme aastat hiljem²⁹ andis Lissaboni leping hartale sama õigusliku väärtuse kui ELi aluslepingud, asetades selle seega ELi õiguse peamiste allikate hulka.

2.3.2. Harta üldeesmärk

Harta preambulis on esitatud peamised põhjendused inimõiguste³⁰ lisamiseks ELi õigusraamistikku:

„Liit teadvustab oma vaimset ja moraalset pärandit ning rajaneb inimväärikuse, vabaduse, võrdsuse ja solidaarsuse jagamatutel ja universaalsetel põhiväärtustel; liidu aluseks on demokraatia ning õigusriigi põhimõte.”

Põhiõigused on üks ühistest väärtustest, millel EL põhineb ja mis on liikmesriikide vastastikuse usalduse keskmes. Harta kui ELi ajaloo kaasaegne ja suhteliselt uus inimõiguste akt koondab põhiõigusi, nagu need sisalduvad kõigile liikmesriikidele ühistes põhiseaduslikes traditsioonides ja

²⁸ [Arvamus 2/94](#) ühenduse ühinemise kohta Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga, 28. märts 1996.

²⁹ [Lissaboni leping](#), millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut, allkirjastatud Lissabonis 13. detsembril 2007, ELT C 306, 17.12.2007, lk 1-271, artikkel 6.

³⁰ Käesolevas tööriistakomplektis kasutame mõisteid „põhiõigused” ja „inimõigused” vaheldumisi, st kui see on kontekstuaalselt asjakohane, võib mõiste „inimõigused” viidata ELi õigussüsteemi hartas sätestatud põhiõigustele.

rahvusvahelistes kohustustes, ning väljendab neid tänapäevases sõnastuses. Seega sätestatakse hartas kõigi ELis elavate isikute põhiõigused, sealhulgas kodaniku- ja poliitilised õigused ning majanduslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised õigused, ning ELi kodanike erioigused.

Harta on adresseeritud ELi institutsioonidele, organitele ja asutustele ning liikmesriikide ametiasutustele, kui nad kohaldavad ELi õigust. Kuigi on oluline, et ELi õigus vastaks harta standarditele, jõustatakse ja kohaldatakse seda eelkõige riiklikul tasandil. Seepärast on harta eriti oluline riiklikele osalejatele. Paljudes valdkondades on liikmesriikidel ELi õiguse ülevõtmisel ja kohaldamisel teatav hindamisruum. Kuid sellistel juhtudel annab harta täiendavaid juhiseid selle kohta, kuidas nad peavad kasutama seda manööverdamisruumi viisil, mis on kooskõlas põhiõigustega.³¹ Seega peab ELi õigust ülevõtvate siseriiklike õigusaktide tõlgendamisel ja kohaldamisel juhinduma põhiõiguste standarditest, nagu need on sätestatud hartas.

Seetõttu tuleb kooskõlas hartaga kohaldada ja tõlgendada ka menetlusõigusi käsitlevaid direktiive³², soovitusi haavatavate³³ kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õiguste kohta ning piiriüleseid õigusakte.

2.3.3. Ülimuslikkuse põhimõte ja harta

Nagu eespool selgitatud, on ELi õigus õigusaktide hierarhias kõrgemal kohal kui siseriiklik õigus. ELi õiguse ülimuslikkuse põhimõte tähendab, et vastuolu korral ELi õiguse ja siseriikliku õiguse vahel on ELi õigus ülimuslik ja seda peavad kohaldama siseriiklikud kohtud siseriiklikust õigusest kõrgemal tasemel.

Harta kohta on Euroopa Liidu lepingu (ELileping) artiklis 6 sätestatud, et EL „*tunnustab Euroopa Liidu põhiõiguste hartas sätestatud õigusi, vabadusi ja põhimõtteid [...], millel on aluslepingutega võrdne õiguslik väärtus*”. Seda avaldust peetakse üldiselt kinnituseks, et hartal on ELi esmase õiguse staatus, mis tähendab, et sellega kehtestatakse siseriikliku õiguse suhtes ülimuslikud kohustused.

Hartat kohaldatakse liikmesriikide suhtes, kui nad rakendavad ELi õigust, ja see on ülimuslik samamoodi nagu teised aluslepingu sätted. See muudab harta oluliseks ja võimsaks vahendiks, et viia siseriiklik õigus kooskõlla inimõiguste standarditega. Ülimuslikkuse põhimõte tähendab antud juhul

³¹Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu, „[Õiguskaitse kättesaadavust käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat](#)”, jaanuar 2016, lk 11.

³²Komisjoni [27. novembri 2013. aasta soovitus kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate haavatavate isikute menetluslike tagatiste kohta](#).

³³Nõukogu 13. juuni 2002. aasta [raamotsus 2002/584/JSK](#) Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta; nõukogu 23. oktoobri 2009. aasta [raamotsus 2009/829/JSK](#) Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta järelevalvemeetmeid käsitlevate otsuste suhtes eelvangistuse alternatiivina; [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/41/EL](#), mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades; [nõukogu 27. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/947/JSK](#) vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kohtuotsuste ja kriminaalhooldusmeetmete ning alternatiivsete mõjutusvahendite järelevalvet käsitlevate otsuste suhtes; [nõukogu 27. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/909/JSK](#), mis käsitleb vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamist kriminaalasjades tehtud kohtuotsuste suhtes, millega määratakse vabadusekaotuslik karistus või millega kaasneb vabadusekaotus nende täitmisele pööramise eesmärgil Euroopa Liidus.

sisuliselt seda, et ELi õigust rakendavat siseriiklikku õigust ei või konkreetsel juhul kohaldada, kui see ei ole täielikult kooskõlas hartaga.³⁴

2.3.4. Harta vahetu kohaldatavus

ELi õiguse vahetu kohaldatavus tähendab, et ELi õiguse säte muutub otse liikmesriikide õigussüsteemide osaks ega nõua seega riiklikke rakendusmeetmeid. Üldiselt on vahetult kohaldatavad ELi esmane õigus – aluslepingud – ja mõned ELi teisese õiguse liigid, eelkõige määrused. Menetlusosalised, sealhulgas üksikisikud, võivad neile tugineda otse siseriiklikes kohtutes.

Hartaga seoses on ELi lepingu artikli 6 lõikes 1 sätestatud, et hartas sätestatud õigustel, vabadustel ja põhimõtetel on sama õiguslik väärtus kui aluslepingutel. Seda väidet tõlgendatakse üldiselt kui kinnitust, et hartal on ELi õiguskorras esmase õiguse staatus. Harta sätted on seega liikmesriikides vahetult kohaldatavad, kui need on täpsed, selged ja tingimusteta, st neil on „otsene mõju”.

2.3.5. Harta vahetu õigusmõju

Nagu eespool selgitatud, toimib ELi õigus detsentraliseeritud jõustamissüsteemi kaudu, kus liikmesriigi kohus on nõuete täitmise peamine tõukejõud. Otsene õigusmõju on ELi õiguse oluline põhimõte, mis tagab ELi õiguse tõhususe, võimaldades üksikisikutel siseriiklikus kohtus vahetult tugineda ELi õigusele, kui ELi õigus annab üksikisikutele õigusi, mida ei ole õigeaegselt üle võetud või nõuetekohaselt üle võetud (kohaldatud).

Sätteil on otsene mõju, kui see on piisavalt „täpne, selge ja tingimusteta” ning kui see „ei nõua liikmesriikidelt või ELi institutsioonidelt täiendavaid meetmeid”. Euroopa Liidu Kohus tunnustas seda põhimõtet esimest korda aluslepingute sätete puhul. Euroopa Liidu Kohus otsustas:

„Kooskõlas väljakujunenud kohtupraktikaga loovad primaarõiguse sätted, millega kehtestatakse täpsed ja tingimusteta kohustused, mille kohaldamiseks ei ole vaja ELi või liikmesriikide ametiasutustel võtta täiendavaid meetmeid, otseseid õigusi asjaomaste isikute suhtes.”³⁵

Harta suhtes võib kohe tugineda piisavalt täpsele ja selgele hartasättele, tingimusel et:

- seda tuleb kasutada riigiasutuse (mitte teise eraisiku) või ELi institutsiooni vastu;
- see peab andma õigused üksikisikule ja
- nimetatud sätted on tingimusteta ja piisavalt täpsed (õigus on sätestatud üheselt ja see ei nõua täiendavaid rakendusmeetmeid ELilt ega liikmesriigilt).

Mõned harta kohased õigused nõuavad rakendusmeetmeid, et need oleksid täielikult jõus. Näiteks nõutakse artiklis 47, mis käsitleb õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, et riigid looksid sõltumatud kohtud ja võtaksid vastu menetluseeskirjad, et tagada nende õiguste tõhus kasutamine. Sellegipoolest on Euroopa Kohus otsustanud, et talle saab vahetult tugineda vaidlustes, mis kuuluvad ELi õiguse kohaldamisalasse. Euroopa Kohus otsustas kohtuasjas *Egenberger*:

³⁴ELi Põhiõiguste Amet, „[Kümme aastat hiljem: harta täieliku potentsiaali rakendamine](#)”, 2020, lk 6.

³⁵Euroopa Kohus, C-537/16, [Garlsson Real Estate SA jt vs. Commissione Nazionale per le Società e la Borsa \(Consob\)](#), 20.03.2018, punkt 65.

„Harta artikkel 47, mis käsitleb õigust tõhusale kohtulikule kaitsele, on iseenesest piisav ja seda ei ole vaja täpsustada ELi või siseriikliku õiguse sätetega, et anda üksikisikutele õigus, millele nad võivad sellisena tugineda.”³⁶

Seega saab harta õigustele tugineda vahetult siseriiklikes kohtutes toimuvates kohtuvaidlustes, isegi kui need nõuavad liikmesriikidelt teatavaid positiivseid meetmeid, et rakendada õiguse teatavaid aspekte. Kui juhtum hõlmab ELi õigust või ELi õigust rakendavat siseriiklikku õigust või tava, võite nende tõlgendamisel tugineda hartale.

2.3.6. Vastava tõlgendamise kohustus ja harta

Olenemata sellest, kas harta sättel on otsene õigumõju, peavad liikmesriikide kohtud tõlgendama ELi õigust rakendavat siseriiklikku õigust harta valguses. Teisisõnu on liikmesriikide kohtud kohustatud tagama, et siseriiklikke õigusakte tõlgendatakse ja kohaldatakse võimalikult suures ulatuses kooskõlas hartaga.

Seoses raamotsuste ja nende tõlgendamise kohustusega leidis Euroopa Kohus Pupinos järgmist:

„Eeltoodud kaalutlusi arvestades järeldab Euroopa Kohus, et tõlgendamise kinnitamise põhimõte on siduv Euroopa Liidu lepingu VI jaotise raames vastu võetud raamotsuste suhtes. Siseriikliku õiguse kohaldamisel peab siseriiklik kohus, kellel palutakse seda tõlgendada, tegema seda võimalikult suures ulatuses raamotsuse sõnastust ja eesmärki silmas pidades, et saavutada raamotsusega taotletav tulemus ja seega järgida EL artikli 34 lõike 2 punkti b.”³⁷

Vastava tõlgendamise põhimõtet laiendati hiljem, et see hõlmaks vastavust hartale:

„Samuti tuleb meeles pidada, et tõlgendamise üldpõhimõtte kohaselt tuleb ELi meedet tõlgendada nii, et see ei mõjutaks niivõrd kui võimalik selle kehtivust, ning kooskõlas esmaste õigusaktidega tervikuna ja eelkõige harta sätetega.”³⁸

Seega tuleb ELi õigust rakendavaid siseriiklikke õigusakte tõlgendada mitte ainult kooskõlas ELi teisese õigusega, vaid ka hartaga.

2.3.7. Millal hartat rakendatakse?

Harta on eelkõige suunatud ELi ja liikmesriikide institutsioonidele. Harta artikli 51 lõikes 1 on sätestatud, et seda kohaldatakse ELi institutsioonide, organite ja asutuste ning nende liikmesriikide suhtes, kus nad ELi õigust kohaldavad. Mõiste „ELi õiguse rakendamisel” on üsna lai ja seda ei mõisteta alati hästi.³⁹ Vastavalt Euroopa Kohtule:

„Euroopa Kohus on järjekindlalt leidnud, et Euroopa Liidu õiguskorras tagatud põhiõigused on kohaldatavad kõigis ELi õigusega reguleeritud olukordades ning et ELi õiguse kohaldatavus eeldab hartaga tagatud põhiõiguste kohaldatavust.”⁴⁰

³⁶Euroopa Kohus, C-414/16 Egenberger, 17.04.2018, punkt 78.

³⁷Euroopa Kohus, C-105/03, [Maria Pupino](#), 16.06.2005, punkt 43.

³⁸Euroopa Kohus, C-358/16, [UBS Europe SE ja Alain Hondequin jt v DV jt](#), 13.09.2018, punkt 51.

³⁹Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu, [„Õiguskaitse kättesaadavust käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat”](#), 22. juuni 2016, lk 11.

⁴⁰Euroopa Kohus, C-358/16, [UBS Europe SE ja Alain Hondequin jt v DV jt](#), 13.09.2018, punkt 51.

Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika kohaselt on liikmesriigid kohustatud austama põhiõigusi alati, kui nad tegutsevad ELi õiguse reguleerimisalas.⁴¹ Seepärast hõlmab mõiste „ELi õiguse rakendamisel” kogu ELi õiguse rakendamist ja kohaldamist:

Kohus sedastas: „kuna (...) tuleb hartaga tagatud põhiõigusi kaitsta siis, kui siseriiklik õigusnorm kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse, ei saa olla olukorda, mis jääb küll liidu õiguse kohaldamisalasse, ilma et nimetatud põhiõigused kehtiksid. Euroopa Liidu õiguse kohaldatavus eeldab hartaga tagatud põhiõiguste kohaldatavust.”⁴²

Järgmine samm on teha kindlaks, kas teema kuulub ELi õiguse reguleerimisalasse. Harta kohaldamiseks peab olema vähemalt seos ELi õigusega.⁴³ Siiski ei ole iga seos ELi õigusega piisav, et käivitada ELi põhiõiguste kohaldamine. Seos peab olema piisavalt konkreetne, et kvalifitseerida siseriikliku õiguse kohaldamine ELi õiguse rakendamiseks:

„Kooskõlas Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikaga tuleb selleks, et teha kindlaks, kas siseriiklik meede hõlmab ELi õiguse rakendamist harta artikli 51 lõike 1 tähenduses, muu hulgas kindlaks teha, kas kõnealuste siseriiklike õigusaktide eesmärk on rakendada ELi õiguse sätet, kas kõnealused õigusaktid on olemuselt sellised, et nendega taotletakse muid eesmärke kui need, mida ELi õigus ei hõlma, isegi kui need võivad kaudselt mõjutada ELi õigust, ning kas ELi õiguses on selles valdkonnas erieeskirju või eeskirju, mis võivad neid mõjutada.”⁴⁴

Seega kohaldatakse hartat siis, kui liikmesriigid tegutsevad ELi „esindajatena”. Euroopa Liidu Põhiõiguste **Amet** on loetlenud olukorrad, kus hartat kohaldatakse:

- Liikmesriigid võtavad ELi õiguse üle siseriiklikku õigusesse;
- Liikmesriigid võtavad riiklikke meetmeid neile ELi õigusega antud volituste alusel (kaalutusõigus);
- Kui siseriiklikud õigusaktid hõlmavad ELi õigusega seotud õiguskaitsevahendeid, karistusi või täitemeetmeid;
- Kui siseriiklikud õigusaktid hõlmavad ELi õiguses nimetatud õiguslikke mõisteid või
- Kui riiklikud õigusaktid kuuluvad täpselt ELi õiguse reguleerimisalasse ja rakendusmeetet ei ole, näiteks kui riik ei ole ELi õigust rakendanud.⁴⁵

2.3.8. Harta õigused v. Harta põhimõtted

Harta sisaldab kahte liiki siduvaid sätteid, mida nimetatakse harta õigusteks ja põhimõteteks. Neile viidatakse harta artiklis 52, milles sätestatakse „õiguste” ja „põhimõtete” kohaldamisala ja tõlgendamine.

⁴¹[Selgitused põhiõiguste harta kohta](#), ELT C 303, 14.12.2007, artikli 51 selgitus.

⁴² Euroopa Kohus, C-617/10, [Aklagaren v Hans Akerberg Fransson](#), 26.02.2013, punkt 21.

⁴³ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, [„Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamine õiguses ja poliitikakujundamises riiklikul tasandil”](#), 23. oktoober 2018, lk 39.

⁴⁴ Euroopa Kohus, kohtuasi 198/13, [Hernández vs. Hispaania](#), 10.7.2014, punkt 37.

⁴⁵ Sealsamas, lk 40

Üksikisikud võivad õigustele tugineda otse siseriiklikes kohtutes ja liikmesriigid peavad need tagama. Hartaga ettenähtud õigused on näiteks õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, õigus era- ja perekonnavalule, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus elule, kaitseõigused jne.

Põhimõtted toimivad siiski kaudselt ja liikmesriigid peavad neid järgima, kui nad võtavad vastu riiklikud eeskirjad ELi õiguse rakendamiseks.⁴⁶ Harta põhimõtted on nende õigusaktide läbivaatamise ja tõlgendamise kontekstis kõige asjakohasemad. Näiteks hõlmavad harta põhimõtted proportsionaalsuse põhimõtet, võrdsuse põhimõtet ja puuetega inimeste integreerimise põhimõtet. Need põhimõtted, näiteks proportsionaalsuse põhimõte, on põhiõiguste mis tahes piirangute analüüsimisel võtmetähtsusega, mistõttu võivad harta põhimõtted olla võtmetähtsusega teie ettepanekutes ELi õiguse tõlgendamise kohta liikmesriikide kohtutes.

2.4. ELi õiguse, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni ning liikmesriikide põhiõiguste koostoime

ELi liikmesriike seovad samaaegselt mitmed inimõigustealased õigusaktid. Ühest küljest on olemas harta ja üksikasjalikud sätted kaitseõiguste kohta menetlusõiguste direktiivide alusel. Teisest küljest on liikmesriigid seotud ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga ja riiklike põhiseadustega, mis sisaldavad sageli üksikasjalikke inimõiguste katalooge. Paljud põhiõigused, mida kriminaalmenetlus otseselt mõjutab, nagu õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus töhusale õiguskaitsevahendile, *nullum crimen 'i põhimõte, nulla poena sine lege'* i põhimõte, õigus eraelu puutumatusele ja muud õigused, kattuvad nende õigusaktidega ning võivad liikmesriikide kohtute poole pöördumisel näiliselt viia erinevate tulemusteni. Seepärast on oluline mõista harta, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni ja siseriiklikust õigusest tulenevate põhiõiguste vahelisi suhteid.

2.4.1. Harta ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

Põhimõtteliselt peaksid harta ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon üksteist täiendama ning nende kahe õigusakti kohastel vastavatel õigustel peaks olema sama tähendus ja ulatus.⁴⁷ See tähendab, et hartaga ette nähtud õigustele tuleb üldiselt anda samasugune ulatus ja tähendus nagu Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga ette nähtud õigustele. Kuigi EL ei ühinenud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga, on põhiõigustel, nagu neid on tunnustatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis, ELi õiguskorras oluline roll ning Euroopa Liidu Kohus viitab sageli Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale. Harta artikli 52 lõikes 3 on sätestatud, et *„niivõrd kui käesolev harta sisaldab õigusi, mis vastavad inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on nende õiguste tähendus ja ulatus sama, mis on sätestatud nimetatud konventsioonis. See säte ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist.*

Hartaga seotud selgitustes märgitakse järgmist:

Artikli 52 lõike 3 eesmärk on tagada vajalik kooskõla harta ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni vahel, kehtestades reegli, et kuivõrd käesolevas hartas sätestatud õigused vastavad samal ajal ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on nende õiguste

⁴⁶Harta artikli 52 lõige 5.

⁴⁷Harta artikli 52 lõige 3.

tähendus ja ulatus, kaasa arvatud lubatud piirangud, samasugused, nagu on kehtestatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis. (..) Viide Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile kehtib nii konventsiooni kui ka selle juurde kuuluvate protokollide kohta. Tagatud õiguste tähendus ja ulatus ei ole kindlaks määratud mitte üksnes nende õigusaktide tekstides, vaid ka Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikas.”⁴⁸

Siiski, nagu on märgitud harta artikli 52 lõike 3 viimases lauses, ei takista see ELi õigust pakkuda ulatuslikumat kaitset kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, millega kehtestatakse üksnes harta õiguste tõlgendamise miinimumalused. Mõnes mõttes pakub harta tõepoolest põhiõiguste ulatuslikumat kaitset. Näiteks tõstetakse harta artiklis 48 kaitseõigust selge põhiõigusega, samas kui teatavaid kaitseõigusi käsitletakse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist tuleneva õiglase kohtumõistmise õiguse „aspektidena” või „põhijoontena”.⁴⁹ See on oluline erinevus menetlusõiguste direktiivide sätete tõlgendamisel. Kuigi harta ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon näevad ette samad õigused ning neid tuleb üldiselt tõlgendada harmooniliselt, võib harta väita, et sellega nähakse ette teatavate põhiõiguste parem kaitse.

2.4.2. Harta ja siseriiklikust õigusest tulenevad põhiõigused

Samuti ei ole harta eesmärk olla vastuolus põhiõiguste ja põhiseaduslike traditsioonidega, nagu need on määratletud siseriiklikus õiguses. Harta artikli 52 lõikes 4 on sätestatud:

Hartaga tunnustatud põhiõigusi, nii nagu need tulenevad liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest, tõlgendatakse kooskõlas nimetatud tavadega.

See tähendab, et siseriiklikel kriminaalmenetlustel on riiklikel ametiasutustel ja kohtutel vabadus kohaldada kõrgemaid riiklike standardeid kui hartas sätestatud, tingimusel et nad järgivad harta sätteid kui minimaalset kaitsetaset. Harta artikliga 52 seotud selgitustes on sätestatud, et:

“(…) Artikli 52 lõikes 4 esitatud tõlgendamisreegel põhineb Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõike 3 sõnastusel ja võtab kohaselt arvesse Euroopa Kohtu seisukohta üldiste põhiseaduslike tavade suhtes (nt 13. detsembri 1979. aasta otsus kohtuasjas 44/79: Hauer, EKL 1979, lk 3727); 18. mai 1982. aasta otsus kohtuasjas 155/79: AM & S, EKL 1982, 1575). Pigem selle reegli alusel, kui järgides jäika “madalaima ühise nimetaja” seisukohta, tuleks asjaomaseid hartas sätestatud õigusi tõlgendada viisil, mis pakub kõrgetasemelist liidu õigusele vastavat ning üldiste põhiseaduslike tavadega kooskõlas olevat kaitset.”⁵⁰

Piiriülese koostöö puhul on olukord erinev. Melloni kohtuasjas tegi Euroopa Liidu Kohus kindlaks, et vabadust kohaldada kõrgemat kaitsetaset kohaldatakse ainult juhul, kui standardite erinevus ei ohusta ELi õiguse ülimuslikkust, ühtsust ja tõhusust.⁵¹ Teisisõnu, kui kõrgemate standardite kohaldamine võib takistada piiriülese koostöö sujuvat toimimist, peavad liikmesriigid hoiduma oma riiklike standardite jõustamisest. See muudab põhiõiguste kaitse eriti keeruliseks Euroopa vahistamismääruse

⁴⁸Selgitused põhiõiguste harta kohta, ELT C 303, 14. detsember 2007, artikli 52 selgitus.

⁴⁹Euroopa Inimõiguste Kohus, *Pishchalnikov v. Russia*, Nr 7025/04, 24.09.2009, punkt 64; Euroopa Inimõiguste Kohus *Beuze v. Belgium*, Nr 71409/10, 24.09.2009, punkt 150.

⁵⁰Selgitused põhiõiguste harta kohta, ELT C 303, 14. 12.2007, artikli 52 selgitus.

⁵¹Euroopa Kohus, *C-399/11, Stefano Melloni v Ministerio Fiscal*, 26.02.2013, punkt 60.

menetluses, kuna see kohtuotsus piirab kaitse taset, mida liikmesriigid võivad vabalt lubada oma jurisdiktsiooni all olevatele isikutele. Lisaks võimalike vastuolude tekitamisele liikmesriikide põhiseaduste ja ELi õiguse vahel on see lähenemisviis mõnevõrra vastuolus ka hilisemate piiriülese koostöö vahendite raames vastu võetud seisukohaga. Näiteks Euroopauurimismäärus, mis võeti vastu pärast Lissaboni lepingut ja millega harta inkorporeeriti ELi esmasesse õigusesse, võimaldab vahistamismäärust täitval liikmesriigil kohaldada oma kaitsemeetmeid, kui ta valib vahistamismääruse teinud liikmesriigi taotlusele alternatiivse uurimismeetme.⁵²

2.4.3. Hartale tuginemine siseriiklikes kohtutes

Kui harta sätetel on vahetu õigusmõju, st need on piisavalt täpsed ja tingimusteta, võite neile tugineda otse liikmesriikide kohtutes, kuivõrd juhtum tõstatab küsimuse ELi õiguse rakendamise kohta.

Kui siseriiklik õigus või tava ei ole kooskõlas ELi õigusega, võib nõuetele vastavuse tagamiseks tugineda ELi õigusele koos hartaga liikmesriikide kohtutes. Esiteks võib vaidlustada siseriiklikul õigusel või siseriikliku õiguse tõlgendamisel põhineva tava, kui see on vastuolus ELi direktiivi sättega, mida tõlgendatakse harta valguses. ELi õiguse reguleerimisalasse kuuluvaid siseriiklikke meetmeid, nii õigusakte kui ka tavaid, saab seega harta valguses läbi vaadata.

Teiseks on liikmesriikide kohtud kohustatud tõlgendama kõiki rakendusmeetmeid (sh tavaid) kooskõlas hartaga. Kui siseriiklikud õigusnormid on hartaga vastuolus, peavad kohtud selle asemel kohaldama ELi õiguse asjakohaseid sätteid,⁵³ isegi ilma et nad peaksid siseriiklikku õigust ametlikult kõrvale jätma. Euroopa Liidu Kohus kinnitas seda seoses harta artikliga 50:

„Tuleb märkida, et Euroopa Kohus on harta artikli 50 vahetut õigusmõju (...) juba tunnustanud, hinnates siseriiklike õigusnormide vastavust hartaga tagatud õigustele, on siseriiklik kohus, kellelt oma pädevuse piires nõutakse ELi õiguse sätete kohaldamist, kohustatud neid täielikult jõustama, vajaduse korral keeldudes omal algatusel kohaldamast siseriikliku õiguse vastuolulisi sätteid, isegi kui need võetakse vastu hiljem, ning kohus ei pea taotlema või ootama sellise sätte eelnevat tühistamist seadusandlike või muude põhiseaduslike vahenditega.

[i] Riigisisese õiguse sätete ja hartaga tagatud õiguste sobivuse hindamisel on kohus, kellelt oma pädevuse piires nõutakse Euroopa Liidu õiguse sätete kohaldamist, kohustatud need sätted täielikult jõustama, keeldudes vajadusel kohaldamast riigisisese õiguse vastuolulisi sätteid, isegi kui need võetakse vastu hiljem ning kohus ei pea taotlema või ootama sellise sätte eelnevat tühistamist seadusandlike või muude põhiseaduslike vahenditega.”⁵⁴

Euroopa Liidu Kohus on jõudnud samale järeldusele harta artiklis 21 sätestatud diskrimineerimiskeelu osas.⁵⁵ Seega, kui kaitse väidab, et riigisisene õigus või tava on vastuolus menetlusõiguse direktiivides või hartas sisalduva õigusega, on siseriiklik kohus kohustatud neid argumente arvesse võtma ja

⁵²Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014 [direktiiv 2014/41/EL](#), mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades, artikkel 10.

⁵³Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamine õiguses ja poliitikakujundamises riiklikul tasandil”, 2018, lk 31.

⁵⁴Euroopa Kohus, C-537/16, [Garlsson Real Estate jt](#), 20.03.2018, punkt 62 ja 67; Euroopa Kohus C-234/17, XC jt vs. Generalprokuratur, 24. oktoober 2018, [ECLI:EL:C:2018:391](#), § 38.

⁵⁵Euroopa Kohus, C-482/16, [Georg Stollwitzer v. ÖBB Personenverkehr AG](#), 14.03.2018, punktid 30 ja 45.

nõuetekohaselt uurima. Kui leitakse, et riigisisene õigus või tava on vastuolus ELi õigusega, peab siseriiklik kohus kohaldama ELi õigust, et tagada kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õiguste täielik ja tõhus kaitse.

2.5. Riigisisene vorm

Selles jaos toodud praktiline näide osutab, kuidas saab ELi õigust kaasata kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õigusi käsitlevasse siseriiklikku kohtuvaidlusse. Vorm käsitleb juurdepääsu kohtutoimikule kriminaalmenetluse kohtueelses etapis ja tugineb kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õiguste aluseks olevale ELi õigusele. Koostöös kohaliku advokaadi Jaanus Tehveriga oleme sidunud üldise ELi õiguse riikliku kriminaalmenetluse seadustiku ja kohtupraktika kehtivate sätetega. Võite selles vormis sisalduvaid argumente või viiteid vabalt kasutada oma praktikas riiklike ametiasutustega ja jagada meiega oma tagasisidet!

Juurdepääs kohtueelse kinnipidamismenetluse toimikule

Kliendi vahistamisel ja kinnipidamisel peab kaitsja lisaks süüdistusalasele teabele võimalikult kiiresti tutvuma toimikuga, et vaadata üle, millised süütõendid toimikus on, ning alustama kaitsestrateegia väljatöötamist ja isiku vabastamist. Sõltuvalt juurdepääsu tasemest sisaldab toimik tavaliselt vähemalt vahistamise põhjuseid ja asjaolusid, mõnikord ka isiku karistusregistri andmeid.

Euroopa Komisjon on teatanud, et mitmes liikmesriigis kehtivad juhtumi materjalidele juurdepääsu piirangud laienevad ka dokumentidele, mis on olulised vahi alla võtmise või kinnipidamise õiguspärasuse vaidlustamiseks.⁵⁶ See mõjutab paratamatult võrdsuse põhimõtet, sest toimiku ettevalmistamise aeg ja vahendid ei pruugi olla piisavad, näiteks puudub toimikule turvaline veebipõhise juurdepääsu.⁵⁷

Avalduse vormis käsitletud olukorrad

Selles jaos kirjeldame kohaseid Euroopa Liidu ja Euroopa inimõiguste konventsiooni norme, millele võib tugineda, et taotleda kohtueelses menetluses (nt kohtunik, kohus, kelle pädevuses on süüdistuse esitamine) kohtult juurdepääsu toimikule või vaidlustada sellest keeldumist kahel juhul:

- 1) kui isik on vahistatud ja teda ähvardab kohtueelne kinnipidamine (või sellise aja pikendamine) ning ta taotleb juurdepääsu toimikule sellise kinnipidamise vaidlustamiseks; ning
- 2) materjal, mis võib olla oluline dokument, mis on vajalik vahistamise või kinnipidamise õiguspärasuse vaidlustamiseks, on avalikustatud, kuid võib olla muud teavet, mida te peate oluliseks ja mida kohus võib arvesse võtta, kuid mida prokurör ei ole pidanud oluliseks ja on jättnud avalikustamata.

Praktilised meetmed

Enne selles vormis sisalduvate argumentide esitamist kaebuses või kaebuses juhtumi materjalidele juurdepääsu keelamise otsuse peale, veenduge, et teie taotlus ja otsus juhtumi toimikule juurdepääsu keelamiseks on protokollis või vestluses (mis tahes muu menetlustoiming) või muus dokumendis (nt kirjalik taotlus prokuratuurile ja prokuröri vastus sellele) õigesti kajastatud.

⁵⁶ [Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EÜ \(mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teatada vabaduse võtmisest kolmandale isikule ning suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega\) rakendamise kohta, COM\(2019\) 560 lõplik, 26. september 2019, punkt 3.7.1.](#)

⁵⁷ Vt: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/belgium-report-covid-19-april-2020_en.pdf.

Vormi argumendid toimikule (olulised dokumendid) juurdepääsu taotlemiseks kinnipidamise vaidlustamiseks

[Allpool esitatud argumendid võib lisada taotlusele, milles on esitatud faktid ja kohaldatav riigisisene õigusnorm, sealhulgas see, millel põhineb otsus toimikule juurdepääsu keelamisest.]

KrMS §341 lõige 2 sätestab: „Kahtlustataval on õigus taotleda juurdepääsu mis tahes tõenditele, mis on olulised vahistamismääruse põhjendatuse üle otsustamiseks ning kinnipidamise ja vahi alla võtmise vaidlustamiseks kohtus.” Seadustiku § 341 lõike 2 kohaselt otsustab käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud tõenditele juurdepääsu võimaldamise prokuratuur. Prokuratuur võib teha otsuse tõenditele juurdepääsu võimaldamisest keeldumise kohta, kui see võib oluliselt kahjustada teise isiku õigusi või kui see kahjustab kriminaalmenetlust. Seadustiku § 341 lõige 3 näeb ette õiguse esitada kaebus prokuratuuri poolt tõenditele juurdepääsu võimaldamisest keeldumise kohta. Paragrahvi 228 lõike 2 ja paragrahvi 230 lõike 1 kohaselt tuleb kaebus esitada esmalt riigiprokuratuurile ja juhul viimane keeldub, eeluurimiskohtunikule.

Kriminaalmenetluse seadustiku §341 lõikes 3 sätestatud edasikaebeõiguse tõhusus on vahistamismääruse menetlustes piiratud, sest tavaolukorras otsustatakse vahistamismääruse menetlus kiiremini kui kaebused prokuratuuri ettekirjutuste kohta ning seetõttu ei ole piisavalt aega, et vaidlustada prokuratuuri keeldumist tõenditele juurdepääsu võimaldamisest, et kaitse vahistamise vastu oleks edukas.

Vahistamisasja kohtumenetluse ajal tuleks kohtunikule esitada argumendid ja taotlused seoses juurdepääsuga toimikule. Oluline on, et kuna toimikule juurdepääsu võimaldamine sõltub prokuratuuri otsusest, ei saa kohtunik ise anda kaitsele juurdepääsu kohtule esitatud tõenditele (vt *Riigikohtu otsus asjas nr 1-19-766, p 12 ja 13*). Kohtuniku pädevuses on hinnata, kas prokuratuur on seaduslikult piiranud kaitsealuse juurdepääsu tõenditele või mitte, ja kui mitte, peab kohtunik jätma kõrvale tõendid, mida ei ole nõuetekohaselt avalikustatud (vt *Riigikohtu otsus asjas nr 1-19-766, lk 13*). See reegel võib olla aluseks ka vahistamismääruse vaidlustamiseks apellatsioonkaebuse alusel, esmalt apellatsioonikohtus ja lõpuks Riigikohtus.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivis 2012/13/EL, mis käsitleb õigust saada teavet kriminaalmenetluses (edaspidi direktiiv 2012/13), on⁵⁸ sätestatud ühtsed standardid teabele juurdepääsu kohta kriminaalmenetluses, sealhulgas juurdepääsu toimikule kinnipidamismenetluses kogu Euroopa Liidus (edaspidi EL). Selle ülevõtmise tähtaeg lõppes² juunil 2014, seega võivad kahtlustatavad ja süüdistatavad isikud, kes soovivad kasutada oma õigust tutvuda toimikuga kinnipidamismenetluses, sellele vahetult tugineda.

⁵⁸Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL teabe saamise õiguse kohta kriminaalmenetluses ([ELT 2012 L 142, lk 1](#)).

Direktiivi 2012/13 reguleerimisala on määratletud artikli 2 lõikes 1, mille kohaselt kohaldatakse direktiivi kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate isikute suhtes alates hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on neile ametliku teatega või muul viisil teatanud, et neid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises.

Direktiivi 2012/13 artikli 7 lõiget 1 kohaldatakse seega kriminaalmenetluse mis tahes etapis ja selles nõutakse, et liikmesriigid „tagaksid, et vahistatud isikule või tema advokaadile tehakse kättesaadavaks konkreetse juhtumiga seotud dokumendid, mis on pädeva asutuse valduses ja mis on olulised vahistamise või kinnipidamise seaduslikkuse tõhusaks vaidlustamiseks riigisisese õiguse kohaselt.” See tähendab sisuliselt, et vahistatud või kinnipeetud isikul ja tema kaitsjal on õigus omandada õigeaegselt ja täielikult juurdepääs kõigile dokumentidele, mis on olulised vahistamise või kinnipidamise tõhusaks vaidlustamiseks. See õigus kehtib ka dokumentide suhtes, mis on olulised vabaduse võtmise tõhusaks vaidlustamiseks pärast esialgset vahistamist, st mis tahes järgneva kinnipidamise läbivaatamismenetluse puhul.

Direktiivis 2012/13 viidatakse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile (edaspidi EIÕK), milles sätestatakse, et „käsitleva direktiivi sätteid, mis vastavad EIÕKga tagatud õigustele, tuleks tõlgendada ja rakendada kooskõlas nende õigustega, nagu neid on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikas”.⁵⁹ Eelkõige viidatakse põhjendustes 6 ja 30 Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 5, mis tagab õiguse vabadusele ja turvalisusele ning sätestab mitmed sisulisi ja menetluslikke nõudeid, et vabaduse võtmine oleks õiguspärane. Kriminaalasjas sisaldavad need eelkõige põhjendatud kahtlust, et isik on toime pannud kuriteo, isikuliselt tuvastatud ohtu, mis on piiravate meetmete vajaduse aluseks (piisav ja kohane alus kinnipidamiseks) ning vabaduse võtmise proportsionaalsuse hindamist võrreldes muude vähem piiravate vabadust mitte piiravate meetmetega.⁶⁰

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklid 5 ja 6 on kohaldatavad ka kinnipidamismenetluses kohaldatavatele üldpõhimõtetele. Õiglase kohtumõistmise aluspõhimõtted, nagu võrdsed võimalused ja võistlev kohtumõistmine, kehtivad ka kinnipidamismenetluse puhul⁶¹ ning neid tuleb arvesse võtta kõigis kaitseõiguse otsustes. Võrdsete võimaluste aluseks on nõue tagada õigeaegne ja täielik juurdepääs teabele (tõendile), millel kinnipidamistaotlus põhineb. Euroopa Inimõiguste Kohus tunnustab, et kinnipidamismenetluses ei ole võrdsed võimalused tagatud, kui kinnipeetavale isikule või tema kaitsjale ei võimaldata juurdepääsu uurimistoimikus olevatele dokumentidele, mis on olulised isiku kinnipidamise õiguspärasuse tõhusaks vaidlustamiseks.⁶²

⁵⁹Sealsamas, põhjendus 42.

⁶⁰Euroopa Inimõiguste Kohus *Idalov vs. Venemaa* [GC], lisa nr 5826/03, (22. mai 2012. aasta otsus), punkt 140; Euroopa Inimõiguste Kohus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* [GC], lisa nr 23755/07, (5. juuli 2016. aasta otsus), punktid 87-89

⁶¹EIK *Rowe ja Davis vs. Ühendkuningriik* [GC], lisa nr 28901/95, (16. veebruari 2000. aasta otsus), punkt 59; EIK *Leas vs. Eesti*, lisa nr 59577/08, (6. märtsi 2012. aasta otsus), punkt 76.

⁶²EIK *Korneykova vs. Rumeenia*, lisa nr 39884/05 (19. jaanuari 2012. aasta otsus), punkt 68.

Seega peaks direktiivi 2012/13 kohase kohustuse, mille kohaselt tuleb enne vahistamise või kinnipidamise kohtulikku läbivaatamist avalikustada olulised dokumendid, tõlgendamise põhimõtte olema läbivaatamistoimingu võrdsed võimalused. Advokaatidel peaks olema juurdepääs toimiku teabele võimalikult vara, et valmistada ette tõhus kaitse. Kinnipidamismenetluses tähendab see näiteks seda, et on võimalik näidata, et kinnipidamine ei ole õigustatud, kuna vajalikud tõendid on juba kogutud ja neid ei ole võimalik muuta või üldisemalt, et kahtluse põhjendatus seatakse kahtluse alla. Euroopa Inimõiguste Kohus on oma väljakujunenud kohtupraktikas korduvalt sedastanud:

„Võrdseid võimalusi ei tagata, kui kaitsjale ei võimaldata juurdepääsu neile uurimistoimiku dokumentidele, mis on olulised selleks, et tõhusalt vaidlustada oma kliendi kinnipidamise seaduslikkust konventsiooni tähenduses. Kinnipidamise õiguspärasuse mõiste ei piirdu üksnes riigisisese õiguses sätestatud menetlusnõuete täitmisega, vaid puudutab ka vahistamise aluseks oleva kahtluse põhjendatust, vahistamisega taotletava eesmärgi õiguspärasust ja sellele järgneva kinnipidamise õigustatust.”⁶³

Juurdepääs olulistele dokumentidele kinnipidamismenetluses nõuab seega, et prokuratuur tagaks täieliku juurdepääsu toimiku teabele, mis on vajalik kinnipidamise õiguspärasuse tõhusaks vaidlustamiseks. See peaks sisaldama kõiki dokumente (tõendeid), millele tuginetakse, et tõendada, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 5 kohased seadusliku vabaduse võtmise nõuded on täidetud. See näitab põhjendatud kahtluse ja tuvastatud riski teabe olemasolu (kohane ja piisav alus kinnipidamiseks) ning proportsionaalsuse hindamist, sealhulgas vabaduse võtmisega mitte seotud alternatiivide tõhusust.⁶⁴

Juurdepääs olulistele dokumentidele tähendab juurdepääsu mitte ainult kinnipidamistaotluse aluseks olevate dokumentide (tõendite) loetelule, vaid ka juurdepääsu nende dokumentide sisule. Direktiivi 2013/12 põhjenduses 30 täpsustatakse, mida olulised dokumendid võivad sisaldada. Selles on sätestatud, et „dokumendid ja vajadusel fotod, heli- ja videosalvestised, mis on olulised kahtlustatava või süüdistatava isiku vahistamise või kinnipidamise õiguspärasuse tõhusaks vaidlustamiseks riigisisese õiguse alusel, tuleks teha kahtlustatavale või süüdistatavale isikule või tema advokaadile kättesaadavaks hiljemalt enne, kui pädev õigusasutus peab tegema otsuse vahistamise või kinnipidamise õiguspärasuse kohta vastavalt Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 5 lõikele 4.” Põhjenduses 30 sedastatakse selgelt, et peab olema tagatud juurdepääs salvestistele, fotodele ja muud liiki tõenditele, et kaitse saaks neid nõuetekohaselt uurida ja vajadusel vaidlustada nende õiguspärasust, täpsust, asjakohasust või tõendusväärtust.

Direktiivi 2012/13 sõnastusest nähtub selgelt, et artikli 7 lõikes 1 sätestatud kinnipidamismenetluses ei kohaldata oluliste dokumentide juurdepääsuõiguse piiranguid ja erandeid. Artikli 7 lõige 4 sisaldab ammendavat loetelu põhjustest, mille alusel on võimalik piirata juurdepääsu olulistele tõenditele, kuid sätestab konkreetselt, et seda

⁶³EIK *Turcan ja Turcan vs. Moldova*, lisa nr 39835/05 (23. oktoobri 2007. aasta otsus).

⁶⁴Vt nt EIK *Schops vs. Saksamaa*, lisa nr 25116/94 (13. veebruari 2001. aasta otsus), punkt 44; Euroopa Inimõiguste Kohus *Lamy vs. Belgia*, lisa nr 10444/83 (30. märtsi 1989. aasta otsus), punkt 29;

kohaldatakse ainult kitsendusena artikli 7 lõike 2 ja 3 kohaste oluliste tõendite avalikustamisel. Artikli 7 lõike 4 kohased kitsendused on seega seotud üksnes selliste tõendite avalikustamise ulatuse ja ajastusega, mis on olulised kinnipidamise vaidlustamiseks ning direktiiv 2012/13 ei võimalda piirata kinnipidamismenetluses juurdepääsu olulistele dokumentidele juurdepääsu ulatust või ajastust.

Direktiivi 2012/13 selline tõlgendus on kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga, mis käsitleb kinnipidamismenetlust EIÕK artikli 5 lõike 4 alusel. Euroopa Inimõiguste Kohus on tunnistanud, et isegi kui tõendeid peetakse konfidentsiaalseteks näiteks riigi julgeoleku tõttu, ei saa nende materjalide kaitsmine toimuda kaitseõiguste oluliste piirangute arvelt. Asjakohased tõendid tuleb avalikustada, võib-olla koos nende konfidentsiaalsuse tõttu tehtud kohandustega:

„Kohus tunnistab, et kriminaaluurimine peab toimuma tõhusalt, mis võib tähendada, et osa selle käigus kogutud teabest tuleb hoida konfidentsiaalsena, et vältida kahtlustatavate tõenditega manipuleerimist ja õigusemõistmise kahjustamist. Seda õiguspärast eesmärki ei saa siiski saavutada kaitseõiguste olulise piiramise arvelt. Seetõttu tuleks isiku kinnipidamise õigusärasuse hindamiseks vajalik teave teha kahtlustatava advokaadile kohasel viisil kättesaadavaks”.⁶⁵

Riigisisese õiguse alusel prokuratuurile antud volitusi piirata juurdepääsu toimikule tuleb tõlgendada nii lähtuvalt direktiivist 2012/13 kui ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist tulenevast kohustusest. Nende dokumentide esitamata jätmine kahjustab ELi õiguse ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni kohase kaitseõiguse kasutamist ning hageja võimalust oma vahistamist/kinnipidamist tõhusalt vaidlustada.

Kohus on kohustatud tagama juurdepääsu toimikule. Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi "harta") artiklis 47 on sätestatud, et „igaühel, kelle EL õigusega tagatud õigusi ja vabadusi rikutakse, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendi kasutamisele kohtus käesolevas artiklis sätestatud tingimuste kohaselt”. Euroopa Liidu Kohus on ka tunnistanud ELi õigusega kehtestatud õiguste tõhusa õiguskaitse tähtsust, märkides, et „üksikisiku õiguste tõhusa õiguskaitse põhimõte ELi õiguse alusel [...] on ELi õiguse üldpõhimõte, mis tuleneb liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest ja mis on sätestatud 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklites 6 ja 13 ning mida on nüüd kinnitatud harta artikliga 47”.⁶⁶ Seega ei saa olla kahtlust, et siseriiklik kohus on kohustatud pakkuma tõhusat õiguskaitsevahendit, kui puudub juurdepääs toimikule, mis on vastuolus direktiivi 2012/13 artikli 7 lõikega 1.

Kokkuvõttes taotleb hageja, et kohus jätaks kõrvale kõik prokuratuuri poolt kohtule esitatud tõendid, mida ei ole kahtlustatavale ja tema kaitsjale avalikuks tehtud.

⁶⁵EIK *Chruściński vs. Poola*, lisa nr 22755/04 (6. novembri 2007. aasta otsus), punkt 56; vt ka EIK *Dochwał vs. Poola*, lisa nr 31622/07 (18. septembri 2012. aasta otsus), punkt 87.

⁶⁶Euroopa Kohus, C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, 28. veebruar 2018, [ECLI:EU:C:2018:117](#), § 35.

3. ELi õiguse edendamine eelotsusetaotlustega Euroopa Kohtule

3.1 Sissejuhatus

Eelotsusemenetlus on sätestatud [Euroopa Liidu toimimise lepingu \(edaspidi ELi toimimise leping\)](#) artiklis 267. See võimaldab (ja mõnikord kohustab) liikmesriikide kohtul esitada Euroopa Liidu Kohtule ELi õiguse tõlgendamise küsimusi, kui selline tõlgendamine on vajalik nende otsuste tegemiseks.

Kui riigisiseses menetluses tekivad ELi õiguse tõlgendamise küsimused, ei ole nende lahendamine ainult kriminaalkohtu pädevuses. Euroopa Kohus otsustab direktiivide, harta ja muude kohaste põhimõtete tõlgendamise eelotsusetaotluse menetluses. Pärast seda, kui Euroopa Kohus on teinud eelotsuse, ei pea eelotsusetaotluse esitanud kohus mitte ainult kohaldama antud tõlgendust kohtuasja asjaolude suhtes, vaid ka kõik liikmesriigid on kohustatud järgima Euroopa Kohtu tõlgendust selles konkreetses küsimuses. Eelotsusetaotluse menetlus võimaldab seega ELi õiguse ühetaolist tõlgendamist ja kohaldamist igas liikmesriigis.

Käesoleva jao eesmärk on aidata kriminaalasja käsitlejatel edendada ELi õigust, esitades Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse. Pärast selgitamist, miks on kasulik veenda kohtunikke esitama tõlgendamisküsimusi Euroopa Kohtule (punkt 3.2), antakse ülevaade menetlusest (punkt 3.3) ja selgitatakse, milline roll on selles juristidel (punkt 3.4).

Lisateavet esialgsete soovitude kohta leiate järgmistest allikatest:

- õiglase kohtumenetluse [Euroopa Kohtu eelotsuse tööriistakomplekt](#);
- Euroopa [Kohtu kohtupraktika teadustöö ametlik lehekülg](#);
- [Euroopa Kohtu põhikiri](#);
- Euroopa [Kohtu kodukord](#);
- [Soovitused liikmesriikide kohtutele](#) eelotsusemenetluse algatamisel.

3.2 Miks on juristidel kasulik algatada eelotsusemenetlus?

Kohtul on kohustus kohaldada ELi õigusnormi, millel on otsene õigusmõju ning jätta kõrvale sellega vastuolus olevad riigisisemed õigusaktid ja tavad. Näiteks on menetlusõigusi käsitlevate direktiivide sätted enamasti piisavalt selged ja täpsed, et neil oleks otsene õigusmõju ning neid saab kasutada riigi vastu, kui neid ei ole riigisisemes õiguses ja praktikas rakendatud (vt jagu2.2.2).

Kui riigisisene õigus ja/või tava näib kaitseõiguse seisukohast olevat ELi õigusega vastuolus ja kahjustab teie kliendi olukorda, võib kohastele sätetele tugineda otse liikmesriigi kohtus (vajadusel koostoimes hartaga). Seega on juristina teie esimene eesmärk väita, et ELi õigusaktid on kohtus vahetult kohaldatavad, nii et see jätab riigisisese õigusnormi tähelepanuta ja kohaldab nende asemel ELi õigust. Seega peate näitama, et ELi õigus on selge ja et seda kohaldatakse teie juhtumiga seoses.

Kui siseriiklik kohus ei ole siiski valmis tõlgendama ELi õigust viisil, mis tugevdab teie kliendi kaitseõigusi, on teie ülesanne väita, et ELi õigus ei ole veel selge, ning soovitada esitada tõlgendusküsimus Euroopa Kohtusse. Sõltumata sellest, kas sättel on otsene õigusmõju või mitte, peavad liikmesriikide kohtud tõlgendama riigisisest õigust võimalikult suures ulatuses, võttes arvesse ELi õigusaktide sõnastust ja eesmärki, et tagada nende täielik tõhusus (vt 1. osa punkt 2.1.4).⁶⁷ Kuna Euroopa Kohtu tõlgendus on siduv igale ELi kohtule, võib see mitte ainult algatada muudatusi teie

⁶⁷Euroopa Kohus, [kohtuasi C-69/10 Samba Diouf](#), 28.07.2011, punkt 60.

jurisdiktsiooni kriminaalõiguses ja praktikas, vaid ka tugevdada põhiõigusi kõikides liikmesriikides. See tähendab ka seda, et on oluline hoolikalt valida, millises kohtuasjas eelotsusemenetlust alatakse, et vältida Euroopa Kohtu kahjulikke otsuseid. Kuna Euroopa Kohus ise ei ole kriminaalkohus, on teie kui kriminaalkaitse advokaadi ülesanne tagada, et taotlus oleks koostatud võimalikult asjakohaselt ja täpselt ning et te osaleksite menetluse igas etapis.

Õiglase kohtumõistmise õiguse rikkumise korral esitavad kriminaalasja menetlejad kohtuasja Euroopa Inimõiguste Kohtule sagedamini vastavalt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 6 kui algetavad eelotsuse menetluse Euroopa Kohtus. Sellisel menetlusel on siiski suhtelised eelised:

- Erinevalt Euroopa Inimõiguste Kohtule esitatud üksikule taotlusele ei nõuta riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamist enne, kui siseriiklik kohus saab esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse. Taotlusi võib esitada mis tahes riigisisese menetluse etapis ja seega pakkuda üsna kiiret lahendust, et tagada teie kliendi põhiõiguste parem kaitse. 2021. aastal kestis eelotsusetaotluse menetlus keskmiselt 16,6 kuud.⁶⁸ Asjas, mis vajab kiiremat lahendamist (näiteks kui teie klient on kinni peetud), võite väita, et tuleks kasutada kiirendatud eelotsusemenetlust (vt punkt 3.3.4). 2021. aastal kestis selline menetlus keskmiselt 3,7 kuud.⁶⁹
- Kuigi harta sisaldab õigusi, mis on sarnased Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga kaitstud õigustega, sätestab harta artikli 52 lõige 3, et see ei takista ELi õigust tagamast ulatuslikumat kaitset kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, mis kehtestab minimaalse aluse harta õiguste tõlgendamiseks. On tõesti juhtumeid, kus harta pakub ulatuslikumat kaitset. Näiteks artiklis 48 tõstetakse kaitseõigused eraldi põhiõiguseks, samas kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni kohaselt käsitletakse teatavaid õigusi õiglase kohtumenetluse aspektide või põhiomadustena.

3.3 Menetluse ülevaade

3.3.1 Kes võib algetada eelotsusemenetluse? ⁷⁰

Riigisisese menetluse pooled ei saa Euroopa Kohtule ise eelotsusetaotlust esitada. Seda saab teha ainult liikmesriigi kohus oma äranägemise järgi. Eelotsusetaotluse vajalikkuse ja esitatud küsimuste asjakohasuse otsustab üksnes see kohtunik, kelle poole pööratakse ja kes võtab vastutuse järgneva kohtuotsuse eest. Puudub nõue, et pooled kiidaksid eelotsusetaotluse heaks enne selle esitamist. Advokaadina on teil siiski oma roll selles, et veenda liikmesriigi kohust esitama küsimusi Euroopa Kohtule ning aidata kohust taotluse ja küsimuste koostamisel (vt punkt 3.4). Praktikas tuginevad kohtud selles osas sageli poolte advokaatidele.

Igal liikmesriigi kohtul on kaalutusõigus pöörduda tõlgendusküsimustes Euroopa Kohtusse. Kohtul ei ole selleks kohustust, välja arvatud üks erand: viimase astme kohus peab küsima Euroopa Kohtult eelotsust, kui tekib tõeline tõlgendamisküsimus. Kohus saab keelduda ainult juhul, kui: i) ELi õiguse tõlgendamine on ilmne, nii et ei teki põhjendatud kahtlust sätte tõlgendamise viisis (nn *acte clair*)

⁶⁸Euroopa Kohus „[Aasta ülevaade, 2021. aasta aruanne](#)”, lk 73.

⁶⁹*Sealsamas*

⁷⁰Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt [Fair Triali Euroopa Kohtu Preliminary Reference Toolkit](#), lk 9-11.

doktriin), või ii) Euroopa Kohus on samale küsimusele teises kohtuasjas juba vastanud (nn acte éclairé doktriin).⁷¹

3.3.2 Millised on menetluse etapid?⁷²

Eelotsusetaotlus

Kui liikmesriigi kohus nõustub esitama esialgse eelotsusetaotluse Euroopa Kohtule, teeb ta määruse menetluse peatamiseks, koostab taotluse (kõige sagedamini poolte advokaatide abil) ja saadab selle Euroopa Kohtu kantseleisse. Siseriiklikud menetlused lükatakse edasi, kuni Euroopa Kohus teeb otsuse.

Seejärel teavitab Euroopa Kohtu kantselei kõiki liikmesriike, Euroopa Komisjoni ja ELi institutsioone, kes on õigusakti vastu võtnud, mille tõlgendamist küsimus puudutab. Euroopa Kohtu menetluses osalevad kõik siseriikliku menetluse pooled (sealhulgas kolmandad isikud).

Oluline on märkida, et eelotsusemenetlus Euroopa Liidu Kohtus on tasuta⁷³ ning et Euroopa Kohus võib ise anda tasuta õigusabi õigusabitasu ja muude menetlusega seotud kulude katteks.⁷⁴

Kirjalikud esildised

Kirjalik menetlus algab hetkest, mil kohtukantselei asja teatavaks teeb. Igal poolel on kirjalike märkuste esitamiseks aega kaks kuud, millele Euroopa Kohus tugineb, kuna neid tuleb tõlkida ja põhjalikult uurida.

Suuline ärakuulamine

Kui kirjalik menetlus on lõpetatud, võib Euroopa Kohus otsustada korraldada suulise ärakuulamise. See ei ole siiski automaatne ja kohus võib otsustada seda mitte teha. Sellisel juhul võivad kirjalikud esitised olla teie ainus võimalus juhtumi lahendamise mõjutamiseks.

Kohtujuristi ettepanek

Mõnel juhul (tavaliselt põhiõigustega seotud juhul) küsitakse kohtujuristi arvamust. Tegemist on mittesiduva nõuandva dokumendiga, milles soovitakse kohtul otsustada konkreetset viisil. Kohtujurist abistab kohut erapooletult ja sõltumatult ning ei osale aruteludes. Tema arvamus annab võimaluse eriarvamuste esitamiseks süsteemis, mis praegu ei seda ei võimalda.

Pärast kohtujuristi arvamuse esitamist alustab Euroopa Kohus arutelusid ja teeb otsuse.

Euroopa Kohtu otsus ja tagasisaatmine eelotsusetaotluse esitanud kohtusse

Kui kohtuotsus on tehtud, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus ikkagi kohaldama Euroopa Kohtu tõlgendust antud kohtuasja asjaolude suhtes ja tegema sisulise otsuse. Euroopa Kohtu tõlgendus konkreetsetes küsimustes on siduv eelotsusetaotluse esitanud siseriiklikule kohtule ning ka kõigile siseriiklikele kohtutele, kus sama küsimus tõstatatakse.

3.3.4 Eelotsuse kiirmenetlus (PPU)⁷⁵

Eelotsuse kiirmenetlus võib olla eriti asjakohane, kuna Euroopa Kohus lõpetab kohtuasja tavaliselt mõne kuu jooksul alates siseriikliku kohtu taotluse esitamisest. Eelkirjeldatud menetlust kiirendatakse: kirjalike esildiste esitamise lubatud poolte arvu, samuti esildiste pikkust ja nende esitamise aega võib piirata.

⁷¹Euroopa Kohus, kohtuasi C-416/17, [Euroopa Komisjon vs Prantsuse Vabariik](#), 4.10.2018, punkt 110.

⁷²Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt [Fair Triali Euroopa Kohtu Preliminary Reference Toolkit](#), lk 12-16.

⁷³Euroopa Kohtu [menetluseeskirjad](#), artikkel 102.

⁷⁴Euroopa Kohtu [menetluseeskirjad](#), artiklid 115-118.

⁷⁵Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt [Fair Triali Euroopa Kohtu Preliminary Reference Toolkit](#), lk 20-25.

See on väga kasulik kiireloomulisel juhul, eriti kui teie klient on kinni peetud. Kuna eelotsusemenetlus võib siiski teie kliendi kinnipidamist pikendada, on soovitatav enne, kui püüate veenda liikmesriigi kohtunikku esitama Euroopa Kohtule eelotsusetaotlust, põhjalikult hinnata PPUst kasu saamise võimalusi.

Kiirmenetluse kohaldamiseks peab olema täidetud kaks kriteeriumi:

- erinevalt tavalisest eelotsusemenetlusest kohaldatakse PPUd üksnes vabaduse, turvalisuse ja õigusalase, st varjupaika ja siserännet käsitlevate ELi õigusaktide ning tsiviil- ja kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö suhtes; Seega kohaldatakse seda ELi menetlusõiguste direktiivide või piiriülese õiguslase koostöö vahenditega seotud küsimustes;
- tuleb veenduda, et tegemist on kiireloomulise juhtumiga. Kiireloomulisuse tuvastamiseks ei ole ammendavaid kriteeriume, kuid üldjuhul peetakse asja kiireloomuliseks, kui i) teie klient on vahi all või on tema vabadus muul viisil võetud ja ii) eelotsuse tulemus mõjutab jätkuvat vabaduse võtmist.⁷⁶

Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab taotlema PPU kasutamist koos esialgse eelotsuse taotlusega. Advokaadina on teie ülesandeks veenda siseriiklikku kohtunikku, et ta taotluse PPU menetluse kohaldamiseks ning aitaks tal kindlaks määrata faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis tuvastavad olukorra kiireloomulisuse.

3.4 Teie roll advokaadina

Kuigi eelotsusetaotluste esitamine Euroopa Kohtule on liikmesriigi kohtu ülesanne, on teil advokaadina oluline roll siseriikliku kohtuniku veenmisel, et:

- ELi õigusaktid ei ole konkreetses küsimuses selged;
- on vaja esitada tõlgendamisküsimus Euroopa Kohtule;
- Euroopa Kohus ei ole seda küsimust veel lahendanud;
- vajadusel on vaja taotleda PPUd.

Et veenda Euroopa Kohut eelotsusetaotluse vastuvõtmises, peate abistama kohtunikku küsimuste ja eelotsusetaotluse koostamisel (vt punktid 3.4.1 ja 3.4.2, 3.4.3).

Kui siseriiklik kohtunik ei soovi eelotsusmenetlust kasutada, võite teha kooskõlastatud jõupingutusi riigi teiste institutsioonidega (vt punkt 3.4.4) või esitada kaebuse Euroopa Inimõiguste Kohtusse või Euroopa Komisjoni (vt punkt 3.4.5).

3.4.1 Abi siseriiklikule kohtule eelotsusetaotluse koostamisel

Advokaat peab meeles pidama, et Euroopa Kohtu eelotsus ei ole siduv mitte ainult eelotsusetaotluse esitanud liikmesriigi kohtule, vaid ka igale teisele liikmesriigi kohtule, kus sama küsimus tõstatatakse. Kuna siseriikliku kohtu poolt valesti sõnastatud küsimus või faktide kogum võib põhjustada Euroopa Kohtu kasutu või mõnikord kahjustava otsuseni, on oluline, et liikmesriigi kohus sõnastaks küsimuse asjakohaselt ja täpselt ning et kohus oleks kaasatud protsessi igas etapis.

3.4.2 Milliseid küsimusi peaksite soovitama liikmesriikide kohtul Euroopa Kohtule esitada?⁷⁷

Euroopa Kohus on pädev vastama ELi õiguse, sealhulgas ELi menetlusõiguse direktiivide ja piiriülese õiguslase koostöö dokumentide, näiteks Euroopa vahistamismääruse raamotsuse tõlgendamisega

⁷⁶Vt kohtuasi C-477/16 PPU, [Kovalkovas](#), 10.11.2016, punkt 21 ja [C-237/15 PPU, Lanigan](#), 16.07.2015, punkt 24.

⁷⁷Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt [Fair Triali Euroopa Kohtu Preliminary Reference Toolkit](#), lk 26-31.

seotud küsimustele. Euroopa Kohtu pädevusse kuuluvad ka inimõigused ning kohus tõlgendab kogu ELi õigust hartat silmas pidades. On oluline märkida, et liikmesriigi kohus ei saa sõnastada küsimusi üksnes harta alusel. Harta artikli 51 lõikes 1 on tõepoolest sätestatud, et hartat kohaldatakse liikmesriikide suhtes üksnes siis, kui nad rakendavad ELi õigust (vt 1. osa punkt 2.2.7), mistõttu Euroopa Kohus ei saa hartat ise tõlgendada: ta tõlgendab ELi õigust (näiteks ELi menetlusõigusi käsitlevaid direktiive) hartat arvestades kombineeritult.

Kohus ei vasta järgmisele:

- hüpoteetilised küsimused (st on üsna ilmne, et taotletav ELi õiguse tõlgendus ei ole seotud juhtumi tegelike asjaoludega);
- ELi õigust mittekäsitlevad küsimused;
- üksnes harta tõlgendamise küsimused;
- otsesed küsimused siseriikliku ja ELi õiguse kooskõlast, mis on ainult siseriiklike kohtute pädevuses;
- küsimused, millele on varasemas kohtupraktikas juba vastatud.

Põhikohtuasja advokaadina saate aidata tagada, et Euroopa Kohus rahuldab taotluse, suunates siseriiklikku kohtunikku küsimuste sõnastamisel. Tavaline viis eelotsuse küsimuse sõnastamiseks on küsida Euroopa Kohtult, kas ELi õiguse konkreetset sätet tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus selline siseriiklik õigusnorm, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis [...]”. Jaos 3.5 on näitena lisatud taotluse viide.

Lisaks on soovitatav kontrollida, kas Euroopa Kohus ei ole küsimustele juba varem vastanud, uurides põhjalikult oma senist kohtupraktikat. Võite kasutada ka Euroopa Liidu Kohtu varasemaid otsuseid, et näidata, kuidas esitatavad küsimused on tegelikult erinevad. [Curia koduleheküljel saab uurida kohtuasju nende numbri, kuupäeva, poolte nime ja teema järgi](#). ELi menetlusõiguste direktiive ja Euroopa vahistamismääruse raamotsust käsitlevad peamised kohtuasjad leiab ka dokumendist „Õiglane kohtumenetlus” [Mapping CJEU Case Law on EU Criminal Justice Measures](#), mis on mõeldud selleks, et aidata kriminaalasjade menetlejatel leida kohtupraktikat teatava õiguse, sätte või mõiste tõlgendamise kohta.

3.4.3 Mida peab eelotsusetaotlus sisaldama?⁷⁸

Koos riskiga, et eelotsusetaotlus jääb vastu võtmata, peab see sisaldama järgmist:

- põhikohtuasja sisu ja kohaste asjaolude kokkuvõte;
- põhikohtuasjas kohaldatavad siseriiklikud õigusnormid ja vajadusel asjakohane siseriiklik kohtupraktika;

põhjus, miks eelotsusetaotluse esitanud kohus palub Euroopa Kohtul tõlgendada ELi õiguse kohaseid sätteid ning seos nende sätete ja põhikohtuasjas kohaldatavate siseriiklike õigusaktide vahel;⁷⁹Euroopa Kohtule esitatud küsimused.

Näitena oleme lisanud punkti 3.5 näidisviite.

3.4.4 Osaleda koordineeritud kohtuvaidlustes riiklikul tasandil

Võib juhtuda, et liikmesriikide kohtud ei soovi kohaldada ELi õigusnorme ja jätkavad selle asemel mitterahuldavate tavade järgimist teatavas asjas. Vajadust konkreetse asja kohta eelotsuse

⁷⁸Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt, [Soovitused liikmesriikide kohtutele](#) eelotsusemenetluse algatamisel, lk 4-5.

⁷⁹Euroopa Kohtu [menetluseeskirjad](#), artikkel 94.

tegemiseks võib selgitada sarnaste argumentide korduva esitamisega liikmesriikide kohtutes. Lõpuks võib kohtunik olla valmis kasutama vormi eelotsusetaotluse koostamiseks Euroopa Kohtule. Sellega seoses on selles strateegilises kohtupaketis välja töötatud menetluskohustusdokumentide näidisvormid advokaatidele väga kasulikud, mida nad saavad kasutada kohalikus kohtus, kui tekib konkreetne küsimus.⁸⁰

3.4.5 Tegutsege advokaadina piirkondlikul tasandil

Kui liikmesriigi kohus keeldub Euroopa Kohtusse pöördumast, võib advokaat:

- viia asja Euroopa Inimõiguste Kohtusse:

Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt otsustanud, et kui liikmesriigi kohus keeldub küsimust Euroopa Kohtule esitamast ega esita keeldumise põhjendusi, rikub ta Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklit 6.⁸¹

- Esitage kaebus otse Euroopa Komisjonile:

Aluslepingute täitmise järelevalvajana vastutab komisjon ELi direktiivi täpse ja tõhusa rakendamise tagamise eest liikmesriikides. Sellega seoses on liikmesriigid kohustatud teatama komisjonile rakendusmeetmetest ning kui komisjon leiab, et riigisisene õigus või tava ei ole kooskõlas ELi õigusega, võib ta algatada rikkumismenetlust, mille tulemusel võidakse Euroopa Liidu Kohtus algatada hagi ELi õiguse rikkumise eest.

Kui kohus keeldub küsimuste esitamisest Euroopa Kohtule, on advokaatidel seega huvi esitada kaebus otse komisjonile. Näiteks Prantsusmaa Conseil d'État'ile esitatud kaebuste tõttu algatas Euroopa Komisjon Prantsusmaa suhtes rikkumismenetlust *muu hulgas sellepärast*, et viimase astme kohus ei esitanud Euroopa Liidu Kohtule eelotsusetaotlust. See viis kohtuotsuseni, mille kohaselt Prantsusmaa Conseil d'État, kohus, kelle otsuste suhtes siseriikliku õiguse alusel ei ole õiguskaitsevahendeid, rikkus ELi õigust (ELi toimimise lepingu artikli 267 lõige 3), jättes Euroopa Kohtule viitamata, kuna olemasolev kohtupraktika ei olnud nii ilmne, et õiges tõlgenduses ei jääks mõistlikku kahtlust.⁸²

3.5 Eelotsusetaotluse näidisvorm suulise ja kirjaliku tõlke juurdepääs

⁸⁰Näiteks avaldas Prantsuse advokaatide sündikaat (Syndicats des Avocats de France) 2018. aasta aprillis [näidisargumendi](#) kohtutes klaaskambrite kasutamise sobimatuse kohta 9. märtsi 2016. aasta süütuse presumptsiooni kohta käiva direktiiviga 2016/343.

⁸¹EIK, [Dhahbi v. Itaalia](#), nr 17120/09, 8.04.2014; EIK, [Schipani jt v. Itaalia](#), nr 38369/09, 21.07.2015. Vt hiljuti, Euroopa Inimõiguste Kohus, [Repcevirag Szövetkezet vs. Ungari](#), nr 70750/14, 30.04.2019, kus EIK leidis, et ta ei ole pädev hindama Ungari kohtu arutluskäigu põhjendatust, mille kohaselt ei tõstatanud küsimus ühtegi tõlgendusküsimust, mis kuuluks Euroopa Kohtu pädevusse.

⁸²Euroopa Kohus, kohtuasi C-416/17, [Euroopa Komisjon vs Prantsuse Vabariik](#), 4.10.2018, punktid 105-114. Samamoodi kirjutas Prantsuse advokaatide sündikaat (Syndicats des Avocats de France) [Euroopa Komisjonile 2018. aasta mais kirja](#), milles hoiatas neid klaaskambrite pideva kasutamise eest Prantsusmaa kohtutes. Komisjon vastas, kinnitades, et kontrollib liikmesriikide, sealhulgas Prantsusmaa poolt süütuse presumptsiooni direktiivi ülevõtmise tagamiseks võetud sätete täitmist, võtab kõik asjakohased meetmed, et tagada direktiivi tõhus kohaldamine, algatades vajaduse korral rikkumismenetlust.

3.5.1 Hüpoteetiline faktipõhine stsenaarium

Need ELi õigusega seotud küsimused võivad olla kohased järgmiste asjaolude kontekstis:⁸³

- teie kliendile, kes ei räägi menetluskeelt, mõistetakse tingimisi vanglakaristus. Kui kliendile esitati süüdistus, kohaldati tema suhtes kriminaalmenetluse seadustikus (KMS) sätestatud sunnimeetmeid, mis seisnevad isiku- ja elukoha deklareerimises (DIR) ning millega kaasnevad mitmed kohustused, sealhulgas kohustus teavitada ametivõimu igast elukoha muutusest. Need kohustused kehtivad katseaja jooksul.
- Teie kliendil puudus dokumendi (DIRi) koostamisel tõlgi abi ning teda ei teavitatud sel ajal õigusest suulisele ja kirjalikule tõlkele. Hiljem ei saanud ta DIRi tõlget keelde, mida ta räägib või mõistab. Teadmata kohustusest teavitada ametiasutusi elukohavahetusest, kolis ta teisele aadressile.
- Et jõustada katseaja režiimi, püüdsid pädevad asutused asjatult võtta ühendust teie kliendiga direktiivis märgitud aadressil. Nad pöördusid teie kliendi süüdi mõistnud kohtu poole, kes andis välja määruse (riigikeeles), milles kutsus teda ilmuma kohtuistungile katseaja korra kohustuste täitmatajätmise kohta. Korraldus saadeti samale, DIRis näidatud aadressile, mistõttu teie klient ei saanud seda kätte ega ilmunud kohale. Seega tühistati karistuse peatamine.
- Teie klient vahistati hiljem praeguses elukohas ja saadeti karistuse kandmiseks vanglasse. Ta esitas kaebuse, et DIR kehtetuks tunnistada, kuna tõlgi puudumisest tingituna ei olnud ta teadlik kohustusest teavitada ametiasutusi elukoha muutumisest. Samuti ei tõlgitud DIRi tema jaoks. Sellest tulenevalt oli ka karistuse tühistamine kehtetu.
- Esimese astme kohus jättis apellatsioonkaebuse rahuldamata põhjusel, et kuigi tõlkimise ja suulise tõlkega seotud menetluslikud puudused olid tuvastatud, olid need kõrvaldatud, kuna teie klient ei olnud neile tuginenud ettenähtud tähtaja jooksul, mis riigisisese õiguse kohaselt oli kuni karistuse peatamise kehtetuks tunnistamiseni lõplik. Te kaebate selle otsuse edasi ja palute apellatsioonikohtul esitada Euroopa Kohtule esialgse eelotsusetaotluse, milles palute selgitada kohaldatavate artiklite sisu direktiivides 2010/64 õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele⁸⁴ ning 2012/13 teabeõigusele.⁸⁵

Kohtuistungil on teie **kaitsestrateegia** üles ehitatud järgmiselt:

- Õigus teabele, millega kaasneb õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele (kui isik ei räägi riigikeelt), on sätestatud direktiivides 2010/64/EL ja 2012/13/EL. Õigused tõhusale õiguskaitsevahendile

⁸³Käesolevas vormingus kasutatud faktid põhinevad Euroopa Liidu Kohtu menetluses oleval kohtuasjal C-242/22 PPU TL (01.08.2022), kuid neid saab kohaldada igal sarnasel juhul, kui kahtlustataval või süüdistataval isikul ei ole olnud juurdepääsu selliste dokumentide (teabe) suulisele või kirjalikule tõlkele, mis on otseselt seotud tema õiguste ja kohustustega kriminaalmenetluse jooksul, käesoleval juhul ka tingimisi karistusest tulenevate kohustustega.

⁸⁴Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiiv 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT L 280, 26.10.2010, lk 1-7).

⁸⁵Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL teabe saamise õiguse kohta kriminaalmenetluses, ELT L 142, 1.6.2012, p. 1–10.

ja kaitseõigused on kaitstud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta”) artiklitega 47 ja 48.

- Kohustus teavitada ametiasutusi aadressi muutumisest oli oluline kohustus, mida kohaldati mitte ainult kohtueelses menetluses, vaid mis jäi jõusse ka pärast kohtuotsuse langetamist ja kogu vanglakaristuse edasilükkamise ajaks. Seega oli tegemist „olulise dokumendiga” ja see tuli tõlkida vastavalt direktiivi 2012/13/EL artikli 3 lõikele 3.
- Teie kliendil ei olnud juurdepääsu suulisele tõlkele ja teda ei teavitatud sellisest õigusest DIREKTIIVI koostamisel. Hiljem ei esitatud teie kliendile ka direktiivi tõlget.
- Suulise tõlke esitamata jätmine ja seejärel juhise tõlkimine põhjustas selle, et teie klient ei täitnud kohustust teavitada ametiasutusi oma aadressi muutumisest. Selle tulemusena esitati taotlus vanglakaristuse peatamise tühistamiseks ja kohtuistungiks, kuhu ta kutsuti, saates kutse keeles, mida ta ei räägi, ja aadressile, kus ta ei ela. Selle tulemusena on vanglakaristuse edasilükkamine tühistatud.
- Kui Teie klienti lõpuks teavitati vanglakaristuse peatamise tühistamisest, siis takistati tal tõhusalt tõstatamast oma suulise ja kirjaliku tõlke saamise õiguse rikkumist, mis tingis peatamise tühistamise otsuse. Esimese astme kohtu tõlgendatud keske vastaspoole säte võimaldas ELi õigusest tuleneva suulise ja kirjaliku tõlke õiguse rikkumise tuvastamisele ajalise barjääri, jättes ta ilma tõhusast õiguskaitsevahendist ja kaitseõigusest vastavalt Euroopa Liidu põhiõiguste harta (harta) artiklitele 47 ja 48. See on vastuolus direktiiviga 2010/64 suulise ja kirjaliku tõlke kohta ja direktiiviga 2012/13/EL, mis käsitleb õigust saada teavet.

Järgneva vormi koostamisel on arvesse võetud ülaltoodud fakte juhtumi ja kaitsestrateegia kohta. Kuigi kostja ei saa otse Euroopa Kohtule küsimusi esitada, võib esialgse eelotsusetaotluse vormi koostamine olla suureks abiks siseriiklike kohtute mõjutamisel sellise eelotsusetaotluse kasuks. See vorm on näide eelnõust, mille võiksite esitada oma kliendi juhtumit uurivale kohtule.

3.5.2 Vormi viitenõue

1. jagu - Eelotsusetaotluse esitanud kohus

1. Järgneb EELOTSUSETAOTLUSE ESITANUD KOHTU NIMI sisuline tekst vastavalt [KUUPÄEV] ELTL artiklile 267.

2. jagu - Põhikohtuasja pooled ja nende esindajad

2. [MÄRKIGE PÕHIKOHTUASJA POOLTE JA NENDE ESINDAJATE NIMED KÕNEALUSES KOHTUS. PALUN LISAGE ASJAOMASTE ISIKUTE TÄPNE POSTIAADRESS, TELEFONI- VÕI FAKSINUMBER JA E-POSTI AADRESS.]

3. jagu - Põhikohtuasja objekt ja asjakohased asjaolud

3. [KIRJELDAGE PÕHIKOHTUASJA OBJEKTI JA ASJAOLUSID NING PÄDEVA SISERIIKLIKU KOHTU POOLT KINDLAKS MÄÄRATUD ASJAOLUSID.]

4. jagu - Eelotsuse küsimused

4. Kas direktiivi 2010/64 artikli 2 lõiget 1 ja artikli 3 lõiget 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkti d koosmõjus harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus siseriiklikud õigusnormid, mille kohaselt võib nendes direktiivides sätestatud

õiguste rikkumisele tugineda üksnes nende õiguste saaja, ning kas sellele rikkumisele tuleb tugineda ettenähtud tähtaja jooksul, vastasel juhul on vaidlustamine aegunud?

5. jagu - Õigusnormid, millele kohtuasjas tuginetakse

5. [SISALDAVAD TÄPSEID VIITEID PÕHIKOHTUASJA ASJAOLUDE SUHTES KOHALDATAVATELE SISERIIKLIKELE ÕIGUSNORMIDELE, SEALHULGAS ASJAKOHASELE KOHTUPRAKTIKALE. VIITED PEAVAD OLEMA PÕHJALIKUD NING SISALDAMA ASJAOMASTE SÄTETE TÄPSET PEALKIRJA JA VIITEID, SAMUTI VIITEID NENDE AVALDAMISELE.]

Euroopa Liidu põhiõiguste harta

6. Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 47 on sätestatud:
"Igaühel, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, on selles artiklis kehtestatud tingimuste kohaselt õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus."
7. Harta artikli 48 lõige 2 sätestab:
"2. Iga süüdistatava õigus kaitsele on tagatud."

Direktiiv 2010/64

8. Direktiivi 2010/64 põhjendustes 5-7, 9, 14, 17, 22 ja 33 on sätestatud:
„(5) 4. novembril 1950 Roomas allakirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni [edaspidi „Euroopa inimõiguste konventsioon“] artiklis 6 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta [edaspidi „harta“] artiklis 47 on sätestatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Harta artikli 48 lõikega 2 tagatakse kaitseõiguse austamine. Käesolevas direktiivis austatakse kõnealuseid õiguseid ning direktiivi rakendamisel tuleks neid silmas pidada.

(6) Kuigi kõik liikmesriigid on konventsiooniosalised, näitavad kogemused, et ainuüksi see asjaolu ei tekita piisavat usaldust teiste liikmesriikide kriminaalõigussüsteemi vastu.

...

(7) Vastastikuse usalduse tugevdamine nõuab konventsiooni artiklis 6 sätestatud õiguste ja kaitsemeetmete järjekindlamat rakendamist. See eeldab ka konventsioonis ja hartas sätestatud miinimumnõuete edasist täiustamist liidus käesoleva direktiivi ja muude meetmete abil.

...

(9) Ühised miinimumeeskirjad peaksid suurendama usaldust kõikide liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide vastu, mis omakorda peaks viima tõhusama õiguskoostööni vastastikuse usalduse õhkkonnas. Sellised ühised miinimumeeskirjad tuleks kehtestada suulise ja kirjaliku tõlke kohta kriminaalmenetluses.

...

(14) Nende isikute õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele, kes ei räägi või ei mõista menetluses kasutatavat keelt, on sätestatud konventsiooni artiklis 6, mida on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus oma kohtupraktikas. Käesoleva direktiiviga lihtsustatakse nende õiguste kasutamist praktikas. Sel eesmärgil kavatakse käesoleva direktiiviga tagada kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses, et tagada nende õigus õiglasele kohtulikule arutamisele.

...

(17) Käesoleva direktiiviga tuleks tagada tasuta ja kohane keeleabi, mis võimaldab kahtlustatavatel ja süüdistatavatel isikutel, kes ei räägi või ei mõista kriminaalmenetluses

kasutatavat keelt, kasutada täies ulatuses nende õigust kaitsele, ning mis tagab menetluse õigluse.

...

(22) Käesoleva direktiivi alusel tuleks suulist ja kirjalikku tõlget võimaldada kahtlustatava ja süüdistatava isiku emakeelde või mõnda teise keelde, mida ta räägib või mõistab, et võimaldada tal täies ulatuses kasutada õigust kaitsele ning tagada menetluse õiglust."

9. Direktiivi 2010/64 artikli 1 „Sisu ja reguleerimisala” lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

“1. Käesoleva direktiiviga sätestatakse eeskirjad õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismääruse täitmise menetluses.

2. Lõikes 1 osutatud õigused tekivad isikul hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on talle ametliku teatega või muul viisil teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, ning kehtivad kuni tema suhtes menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas ta on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui see on asjakohane’.

10. Selle direktiivi artikkel 2 „Õigus tõlgendusele” sätestab:

“1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule, kes ei räägi või ei mõista asjaomases kriminaalmenetluses kasutatavat keelt, võimaldatakse viivitamata suuline tõlge kriminaalmenetluse ajal uurimisasutustes ja kohtutes, sh politsei poolt läbiviidava küsitlemise, kõikide kohtuistungite ja mis tahes vaheistungite ajal.

2. Liikmesriigid tagavad, et suuline tõlge on kättesaadav kahtlustatava või süüdistatava isiku ning tema õigusnõustaja vahelise suhtluse tarbeks, mis on otseselt seotud menetluse käigus läbiviidava mis tahes küsitlemise või ülekuulamise või edasikaebuse esitamise või muude menetluslike taotlustega, kui see on vajalik menetluse õigluse tagamiseks.

...

5. Liikmesriigid tagavad, et kooskõlas siseriiklikes õigusaktides sätestatud menetlustega on kahtlustataval või süüdistataval isikul õigus vaidlustada otsus, mille kohaselt ei ole tõlge vajalik, ning juhul kui suuline tõlge oli kättesaadav, võimalus esitada kaebus selle kohta, et suulise tõlke kvaliteet ei olnud piisav menetluse õigluse tagamiseks."

11. Selle direktiivi artikkel 3 pealkirjaga „Õigus oluliste dokumentide tõlkele” sätestab:

‘1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule, kes ei mõista asjaomases kriminaalmenetluses kasutatavat keelt, võimaldatakse mõistliku ajavahemiku jooksul kõikide oluliste dokumentide kirjalik tõlge, et kindlustada talle võimalus kasutada õigust kaitsele ja tagada menetluse õiglus.

2. Oluliste dokumentide hulka kuuluvad otsused, millega võetakse isikult vabadus, süüdistused või süüdistusaktid ja kohtuotsused.

3. Pädevad asutused otsustavad iga juhtumi puhul, kas oluliseks peetakse ka mõnda muud dokumenti. Kahtlustatav või süüdistatav isik või tema õigusnõustaja võivad esitada selleks põhjendatud taotluse.

...

5. Liikmesriigid tagavad, et kooskõlas siseriiklikes õigusaktides sätestatud menetlustega on kahtlustataval või süüdistataval isikul õigus vaidlustada otsus, mille kohaselt ei ole dokumentide või nende lõikude tõlkimine vajalik, ning juhul kui kirjalik tõlge tehti, võimalus esitada kaebus selle kohta, et tõlke kvaliteet ei ole piisav menetluse õigluse tagamiseks."

Direktiiv 2012/13

12. Direktiivi 2012/13 põhjendustes 5, 19, 25 ja 40 on sätestatud:

"(5) [Harta] artiklis 47 ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6 on sätestatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Harta artikli 48 lõikega 2 tagatakse kaitseõiguse austamine.

...

(19) Pädevad asutused peaksid viivitamata teavitama kahtlustatavat või süüdistatavat [nende] õigustest ... Nende õiguste praktiliseks ja tõhusaks kasutamiseks tuleks nimetatud teavet anda õigel ajal menetluse käigus ja hiljemalt enne seda, kui politsei või muu pädev asutus kahtlustatavat või süüdistatavat isikut esimest korda ametlikult küsitleb.

...

(25) Liikmesriigid peaksid tagama, et kui nad annavad käesoleva direktiivi kohast teavet, pakutakse kahtlustatavale või süüdistatavale isikule vajaduse korral kirjalikku või suulist tõlget temale arusaadavas keeles direktiivis 2010/64/EL kehtestatud normide kohaselt.

...

(40) Käesoleva direktiiviga kehtestatakse miinimumeeskirjad. Liikmesriigid võivad laiendada käesolevas direktiivis sätestatud õigusi, et tagada kõrgem kaitstuse tase ka nendel juhtudel, mida käesolevas direktiivis ei ole otseselt reguleeritud. Kaitstuse tase ei tohiks mingil juhul langeda allapoole nõuetest, mis on sätestatud konventsioonis, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus oma kohtupraktikas.

13. Direktiivi 2012/13 artikkel 1 pealkirjaga „Sisu” on sõnastatud järgmiselt:

‘Käesolevas direktiivis sätestatakse eeskirjad, mis käsitlevad kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õigust saada teavet nende õiguste ja nende vastu esitatud süüdistuse kohta kriminaalmenetluses.’

14. Selle direktiivi artikkel 2 „Reguleerimisala” sätestab lõikes 1:

‘Käesolevat direktiivi kohaldatakse hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on isikule teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, kuni menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui see on asjakohane.’

15. Selle direktiivi artikkel 3 pealkirjaga „Õigus saada teavet õiguste kohta” sätestab:

"1. Liikmesriik tagab, et kahtlustatavat või süüdistatavat isikut teavitatakse viivitamata vähemalt järgmistest siseriikliku õiguse alusel kohaldatavatest menetlusõigustest, et neid õigusi oleks võimalik tõhusalt kasutada:

(d) õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele;

...

2. Liikmesriik tagab, et lõike 1 alusel esitatav teave antakse suuliselt või kirjalikult lihtsas ja arusaadavas keeles, võttes arvesse haavatavate isikute hulka kuuluvate kahtlustatavate või süüdistatavate isikute mis tahes erivajadusi."

6. jagu – Eelotsusetaotluse põhjendused

16. Võttes arvesse põhikohtuasja asjaolusid, mis on esitatud eespool, küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas tõlgendus, mille [TÄPNE VIIDE] Itaalia karistusseadustiku kohta esitas alama astme kohus, on kooskõlas nende direktiivide kohaldamisega; selle tõlgenduse kohaselt on õigustühisus, mis tuleneb tõlke esitamata jätmisest ja tõlgi määramata jätmisest DIR-i kohaldamiseks, kutsudes süüdimõistetud isiku kohtusse ilmuma peatatud karistuse tühistamiseks vastavalt [TÄPNE VIIDE] Itaalia karistusseadustikule parandatud, kuna sellele ei tuginenud selles artiklis sätestatud tähtaja jooksul.
17. Direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikel 1 ja artikli 3 lõikel 1 ning määruse 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktil d on otsene õigusmõju, kuna direktiivide ülevõtmise tähtajad on lõppenud; need tähtajad lõppesid vastavalt 27. novembril 2013 ja 2. juunil 2014. Neid ei ole nõuetekohaselt siseriiklikku õigusesse üle võetud.
18. Direktiivide 2010/64 ja 2012/13 aluseks olid Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse **konventsioonis sätestatud** meetmed ja miinimumeeskirjad, mida kohaldavad Euroopa Liidu kohtud. Seega on direktiiv 2010/64, mis avaldati Euroopa Liidu Teatajas 26. oktoobril 2010 ja mille ülevõtmise tähtaeg lõppes 27. oktoobril 2013, olnud vahetult kohaldatav alates 28. oktoobrist 2013 ning seega on see sisulist kuupäeva silmas pidades käesolevas asjas kohaldatav.
19. Direktiivi 2010/64 artikli 2 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule, kes ei räägi või ei mõista asjaomase kriminaalmenetluse keelt, osutatakse kriminaalmenetluse ajal viivitamata tõlgi abi uurimisteenistustes ja õigusasutustes, samas kui kõnealuse direktiivi artikli 3 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule, kes ei mõista asjaomase kriminaalmenetluse keelt, antakse mõistliku aja jooksul kirjalik tõlge kõigist dokumentidest, mis on olulised, et tagada tema kaitseõiguse kasutamine ja menetluse õigluse tagamine. Seoses direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktiga d nõutakse, et liikmesriigid tagaksid, et kahtlustatavale või süüdistatavale antakse viivitamata teavet tema õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele, et seda õigust saaks tõhusalt kasutada.

20. Käesoleval juhul on oluline selgelt määratleda tõlgiõiguse kohaldatavus ja tagatis kogu kriminaalmenetluse vältel, kuna põhikohtuasjas oli see õigus süüdistatavale kättesaadav üksnes kohtulikul arutamisel. Kooskõlas direktiivi 2010/64 artikli 1 lõikega 2 ja direktiivi 2012/13 artikli 2 lõikega 1 kohaldatakse direktiivides sätestatud õigusi isikute suhtes alates hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on neile teatanud, et neid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises, kuni menetluse lõpetamiseni, mis tähendab lõplikku otsust küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on kuriteo toime pannud, sealhulgas vajaduse korral kohtuotsust ja mis tahes kaebuse lahendamist.
21. Sellest tulenevalt oli [SÜÜDIMÕISTETUD ISIKUL] direktiivi 2010/64 artikli 2 lõike 1 ja artikli 3 lõike 1 kohaselt õigus saada oluliste dokumentide kirjalik tõlge ja tõlk kriminaalmenetluse kohtueelses etapis. Lisaks oli tal vastavalt direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktile d õigus saada teavet nii õiguse kohta suulisele tõlkele kui ka õiguse kohta „oluliste dokumentide” tõlkele. Sellega seoses tuleneb direktiivi 2012/13 põhjendusest 19, et kõnealuses direktiivis osutatud teave tuleks esitada viivitamata menetluse käigus ja hiljemalt enne kahtlustatava või süüdistatava isiku esimest ametlikku vestlust politsei või muu pädeva asutuse poolt, et võimaldada kahtlustataval või süüdistataval isikul kasutada oma menetlusõigusi praktiliselt ja tõhusalt.
22. Seega kehtivad õigused ka kriminaalmenetluse kohtueelses etapis ja [SÜÜDIMÕISTETUD ISIKUL] oli õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele DIREKTIIVI koostamise ajal.
23. Menetlusdokumentide tõlkimisega seoses on direktiivis 2010/64 sätestatud loetelu dokumentidest, mis tuleb tõlkida. Artikli 3 lõike 2 kohaselt hõlmavad need dokumendid „*kõiki isikult vabaduse võtmise otsuseid, süüdistusi või süüdimõistmist ja kohtuotsuseid*”. Artikli 3 lõikes 2 loetletud dokumendid on aga määratletud kui „minimaalsed õigused” ja nendes on loetletud ainult need dokumendid, mille puudumisel oleks kaitseõigusi võimatu kasutada. Kõnealune loetelu ei ole ammendav, nagu osutavad direktiivi 2010/64/EL põhjendus 30 ja sõna „lisada” kasutamine.
24. Siseriiklik [KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIK/SEADUSANDLUS] ei sisalda sätet, mis sätestaks sarnase loetelu minimaalsetest õigustest või dokumentidest, mis tuleb tõlkida; samuti ei sätestata selles dokumente, mis tuleb tõlkida minimaalselt. Siiski on siseriiklikud kohtud otseselt kohustatud austama seda õigust oluliste dokumentide tõlkimisele ning on kohustatud üldreeglina nõudma „*isiku vabaduse äravõtmise otsuse, süüdistuse või süüdistuse ja kohtuotsuse*” tõlkimist koos direktiivi 2010/64 artikli 3 lõike 3 kohaselt „oluliseks” peetavate täiendavate dokumentidega.
25. Kohustuse täitmata jätmise eest vastutavaks tunnistamiseks peaks isik olema nendest kohustustest teadlik. Põhikohtuasjas vaadeldavas olukorras see nii ei olnud. Kuna direktiivi

koostamise ajal suulist tõlget ei esitatud ning hiljem ei olnud kättesaadav ka direktiivi enda tõlge, ei olnud [SÜÜDIMÕISTETUD ISIK] teadlik kohustusest teavitada ametiasutusi elukoha muutumisest. Lisaks ei kehtinud see kohustus mitte ainult kohtueelse menetluse või kohtumenetluse lõpuni, vaid ka kogu karistuse peatamise aja jooksul. Selle kohustuse täitmata jätmine võib muutuda ja antud juhul saada vanglakaristuse peatamise tühistamise põhjuseks.

26. Sellest tulenevalt tuleks direktiivi käsitada „olulise dokumendina” ja [SÜÜDIMÕISTETUD ISIKUL] peaks selle koostamisel olema juurdepääs suulisele tõlkele. Samuti oleks tulnud tõlkida direktiiv, mis sisaldab kohustust teavitada ametiasutusi igast elukoha muutusest. Seetõttu rikuti [SÜÜDIMÕISTETUD ISIKU] õigust suulisele ja kirjalikule tõlkele.
27. Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta”) artiklitega 47 ja 48 tagatakse isikutele õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ning õiglasele kohtulikule arutamisele ja kaitsele. Direktiivi 2010/64 ja direktiivi 2012/13 kohaldatavust tuleb seega tõlgendada kooskõlas nende sätetega. Sellega seoses peaks direktiivide 2010/64 ja 2012/13 kohaldamine selliste menetlustoimingute suhtes, mis on seotud asjaomasele isikule määratud vangistuse peatamise võimaliku tühistamisega, kui isikul ei olnud võimalik mõista kriminaalmenetluse käigus koostatud olulisi dokumente, olema vajalik, pidades silmas kõnealuste direktiivide eesmärki tagada austus õiglase kohtumõistmise õiguse vastu, nagu on sätestatud harta artiklis 47, ja austus kaitseõiguse vastu, nagu on tagatud harta artikli 48 lõikes 2. Neid põhiõigusi rikutaks, kui isik, kellele on kriminaalkuriteo eest määratud tingimisi vanglakaristus, mis on tingimisi peatatud, jäetakse ilma – kutse tõlkimata jätmise või tõlgi puudumise tõttu kohtuistungil seoses peatamise võimaliku tühistamisega – võimalusest olla ära kuulatud muu hulgas põhjuste osas, mille tõttu ta ei olnud täitnud tingimisi.
28. Euroopa Kohus on varem sedastanud *Sleutjes* kohtuasjas, et kui menetluskohustus on adresseeritud üksikisikule ainult asjaomase menetluse keeles, isegi kui üksikisik ei oska seda keelt, ei suuda see isik mõista, mida tema vastu väidetakse, ning seega ei saa ta oma kaitseõigust tõhusalt kasutada, kui talle ei ole antud selle õigusakti tõlget keeles, millest ta aru saab.⁸⁶
29. Käesoleval juhul ei olnud [SÜÜDIMÕISTETUD ISIK] teadlik kohtuistungist, mis käsitles karistuse peatamise tühistamist, samuti ei olnud tal võimalik väita, et ta on rikkunud oma õigust suulisele ja kirjalikule tõlkele, ning kaitsta end vanglakaristuse peatamise tühistamise vastu, kui ta ei ole täitnud kohustust, millest teda ei teavitatud. Lisaks ei olnud tegelikult võimalik esitada sellist vaidlustust, kuna [SÜÜDIMÕISTETUD ISIKUT] ei teavitatud ka vanglakaristuse peatamise tühistamisest ja ta ei viibinud kohtuistungil.
30. Esimese astme kohtu tõlgenduses lisatakse [ITAALIA KARISTUSSEADUSTIKU TÄPNE VIIDE] keskele vastaspoolele, nimelt et suulise ja kirjaliku tõlke õiguse rikkumine heastatakse

⁸⁶ Euroopa Kohus, kohtuasi C-278/16, *Sleutjes*, 12.20.2017, punkt 33.

kaebuse esitamata jätmisega enne vanglakaristuse peatamise otsuse vastuvõtmist. Eelkõige seetõttu, et süüdimõistatud isik ei osalenud menetluses ning neid ei teavitatud nõuetekohaselt nende õigustest DIREKTIIVI koostamise ajal ning samuti peatamise tühistamist käsitlevast kohtuistungist, kaotas see tõhusalt võimaluse kasutada tõhusat õiguskaitsevahendit, kui on rikutud tema õigust teabele ning õigust suulisele ja kirjalikule tõlkele. Seega tekitab see kahtlusi, kas selline säte võib olla kooskõlas direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikega 1 ja artikli 3 lõikega 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktiga d, arvestades harta artiklit 47 ja artikli 48 lõiget 2.

Jagu 7 – Võimalik vajadus erikohtlemise järele

1. [MÄRKIDA SIIA, KAS ON VAJA SÄILITADA ASJAOMASTE ISIKUTE ANONÜÜMSUS VÕI KUI ON TEGEMIST KIIRELOOMULISE JUHTUMIGA. SELLE KOHTLEMISE PÕHJUSED TULEB ÜKSIKASJALIKULT ESITADA EELOTSUSETAOTLUSES JA KAASKIRJAS.]

4. ELi õiguse kasutamine kriminaalmenetluse konkreetsetes valdkondades

4.1 ELi õiguse vahendid

Õiglased kohtumenetlused on koostanud ka töövahendeid kuues konkreetsetes kriminaalmenetluse valdkonnas, mis on hõlmatud ELi õigusaktide direktiividega, eelkõige:

- [Meetmete kogum, mis käsitleb õigust kaitsjale](#)
- [Suulise ja kirjaliku tõlke õigust käsitlevate direktiivide kogum](#);
- Teabe [saamise õigust käsitlevate direktiivide kogum](#);
- [Õigusabidirektiivide kogum](#);
- [Süütuse presumptsiooni käsitlevate direktiivide kogum](#);
- Euroopa [Liidu põhiõiguste harta kogum](#);

Nende vahendite eesmärk on anda praktilisi nõuandeid, peamiselt kaitsevaldkonna spetsialistidele, selle kohta, kuidas kasutada kriminaalmenetluses menetlusõiguste direktiive ja hartat. Samuti on need aluseks menetlusõigusi käsitlevate direktiivide ja harta põhisätete tõlgendamisel ja kohaldamisel ning koondavad viimaseid asjakohaseid arenguid Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikas. Kõnealustes tööriistakogumides vaadeldakse põhjalikumalt kõiki direktiive ja harta sätteid, mis on kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õiguste kaitsmisel kriminaalmenetluses kõige olulisemad. Lisaks on töövahendites välja toodud põhiprobleemid, mis on seotud iga direktiivi rakendamisega ELi liikmesriikides.

Juhendites soovitatakse ka praktilisi lähenemisviise ja õiguslikke argumente, mida võite kasutada oma praktikas liikmesriikide ametiasutuste ees, kui siseriiklik õigus või praktika ei vasta ELi õiguses sätestatud standarditele.

Lisateavet ELi õiguse vahendite kohta vt ka õiglase kohtumenetluse [ELi õiguse vahendite dokumendist](#), mis koondab vabalt kättesaadavaid ELi õiguse vahendeid, mille on koostanud piirkondlikud kohtud, ELi ametid, akadeemilised ringkonnad ja valitsusvälised organisatsioonid. Need allikad sisaldavad kohtupraktika kokkuvõtteid, võrdlevat ülevaadet liikmesriikide tavadest ning põhjalikku analüüsi kahtlustatavate ja süüdistatavate konkreetsete õiguste kohta, mis on tagatud ELi õigusega.

4.2 Vormi argumentid EL'i õiguse kohta

See peatükk sisaldab mitmeid praktilisi näiteid (näidisargumente), mida võite taotleda ELi õiguse lisamiseks kaitseavaldustesse seoses peamiste kaitseõigustega kriminaalmenetluses. Nendes vormides esitatakse ELi õiguse argumentid, mis põhinevad hartal ja menetlusõiguste direktiividel, mis käsitlevad peamisi kaitseõigusi kohtueelsetes menetlustes ja mis on kogu ELis ebapiisavalt kaitstud. Need on:

- Advokaadi palkamise võimalus enne politsei ülekuulamisele minekut
- Juurdepääs kohtueelse kinnipidamismenetluse toimikule
- Juurdepääs piisava kvaliteediga suulise tõlke teenustele.

Võite vabalt kasutada oma praktikas vormides sisalduvaid argumente, kaasates need täielikult või osaliselt või kohandades neid oma esildistega.

4.2.1. Vorm advokaadi kasutamise kohta enne politsei ülekuulamist

Juurdepäas vahi all olevale advokaadile enne esimest politseiülekuulamist

Õigus kaitsjale on oluline kaitse kriminaalmenetluses, mis võimaldab kasutada muid õiglase kohtumõistmise õigusi. Advokaadi kohalolek kriminaalmenetluse algstaadiumis on värv muude õiguste juurde ja aitab vältida kahtlustatava kaitse kahjustamist. Üldisemalt aitab advokaadi kohalolek kriminaalmenetluse algusjärgus kahtlustataval mõista õiguslikku olukorda ja selles otsustavas etapis tehtud valikute tagajärgi.⁸⁷ Direktiiviga kehtestatakse õigus kaitsjale juba pärast politsei kinnipidamist, tunnistades, et see õigus on võtmetähtsusega kogu menetluse õigluse tagamisel.

Siiski on veel palju lahendamata küsimusi, mis kahjustavad direktiiviga tagatud õiguste tõhusust. Mõned neist küsimustest on seotud kaitsja kasutamise õiguse olemusega, näiteks kahtlustatava või süüdistatava isiku staatusega isikutele kaitsja andmine, konfidentsiaalsuse säilitamine advokaadi ja kliendi vaheliste konsultatsioonide käigus, advokaadi võimalus aktiivselt küsitlemisse sekkuda ning piisava teabe puudumisel loobumise kehtivus.⁸⁸

Vormiga hõlmatud olukorrad

Käesolevas osas kirjeldame asjakohaseid Euroopa Liidu ja Euroopa inimõiguste konventsiooni norme, mida võib kohaldada kohtueelse menetluse etapis pädevale kohtule (nt eeluurimiskohtunik, prokuratuuri pädev kohus), kes taotleb politseis küsitlemise käigus tehtud ütluste väljajätmist ilma advokaadi juuresolekuta. Saate kasutada esitatud argumente mitmes olukorras:

- 1) Teie klient on läbinud politseis mitteametliku ülekuulamise ilma advokaadita, nt teel jaama politseiautos, ning on teinud enesesüüdistavaid avaldusi.
- 2) Teie klienti on vahistatuna politseijaoskonnas ametlikult küsitletud ilma advokaadita ning ta on teinud enesesüüdistavaid avaldusi.

Praktilised meetmed

Kui teie kliendile on enne politseijaoskonnas küsitlemist või küsitlemise ajal advokaadile juurdepäas keelatud, võite enne selles vormis sisalduvate argumentide esitamist astuda mõningaid praktilisi meetmeid:

- Kui te ei viibinud küsitlemise ajal kohal, veenduge, et see oleks direktiivi kohaselt probleemina registreeritud niipea, kui asjaolud seda võimaldavad.
- Hankige oma klientidele versioon sündmustest ja korraldage teave lähtuvalt direktiivi nõuetest ja selle aluseks olevast kohtupraktikast. Mõelge muu hulgas sellele, kas teie kliendile esitati õiguste deklaratsioon.

⁸⁷ *A.T. vs. Luxembourg*, lisa nr 30460/13 (9. aprilli 2015. aasta kohtuotsus), punkt 64: „Süüdistatav satub menetluse uurimise etapis sageli eriti haavatavasse olukorda, mille mõju võimendab asjaolu, et kriminaalmenetlust käsitlevad õigusaktid kipuvad muutuma üha keerulisemaks, eelkõige seoses tõendite kogumist ja kasutamist reguleerivate eeskirjadega. Enamikul juhtudel saab seda konkreetset haavatavust nõuetekohaselt kompenseerida üksnes advokaadi abiga, kelle ülesanne on muu hulgas aidata tagada, et süüdistataval oleks õigus mitte anda enda vastu tunnistusi.”

⁸⁸ FRA, *Õigused praktikas: juurdepäas advokaadile ning menetlusõigused kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlustes*, 2019; Õiglase kohtumenetlus, *kus on minu advokaat? Õigusabi tõhustamine eelvangistuses*, oktoober, 2019; Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL (mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teatada vabaduse võtmisest kolmandale isikule ning suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega), 26. september, 2019, [COM\(2019\) 560 lõplik](#).

- Teha kindlaks, kuidas küsitlemine oli direktiiviga vastuolus. Tuvastage muuhulgas, mil määral ülekuulamine advokaadi puudumisel asjatult kulges.

Vormi argumendid, mis toetavad taotlust välistada politseis küsitlemise ajal tehtud avaldused ilma advokaadita

[Allpool esitatud argumendid võib lisada taotlusele, milles on esitatud faktid ja kohaldatav riigisisene õigusnorm, sealhulgas see, millel põhineb otsus toimikule juurdepääsu keelamisest.]

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL (mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teatada vabaduse võtmisest kolmandale isikule ning suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega) (edaspidi „direktiiv 2013/48⁸⁹”) artikli 1 eesmärk on sätestada miinimumeeskirjad, mis käsitlevad kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õigusi kriminaalmenetluses, sealhulgas õigust kaitsjale.

Direktiivi 2013/48 reguleerimisala on määratletud artikli 2 lõikes 1, mille kohaselt kohaldatakse direktiivi kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate isikute suhtes alates hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on neile ametliku teatega või muul viisil teatanud, et neid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises.

Direktiivi 2013/48 artikli 3 lõige 1 kohustab liikmesriike tagama, et kahtlustatavatel ja süüdistatavatel "on õigus kasutada advokaati sellisel ajal ja viisil, mis võimaldab neil oma kaitseõigusi praktiliselt ja tõhusalt kasutada." Lisaks täpsustatakse artikli 3 lõikes 2 aega, millest alates seda õigust tuleb kohaldada. Liikmesriigid peavad tagama, et kahtlustataval või süüdistataval on õigus konsulteerida kaitsjaga põhjendamatult viivitusega enne politsei või muu õiguskaitse- või kohtuasutuse poolt ülekuulamist.

Direktiivis 2013/48 viidatakse ELi põhiõiguste harta (edaspidi „harta”) artiklitele 47 ja 48 ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „Euroopa inimõiguste konventsioon”) artiklile 6, milles sätestatakse õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ja tagatakse kaitseõiguste austamine. Vastavalt põhjendusele 12 tugineb direktiiv 2013/48 muuhulgas Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 6, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus, milles on sätestatud, et „kahtlustatavate või süüdistatavate advokaadid peaksid saama piiranguteta tagada kaitse põhiaspektid."

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktis c on sätestatud, et igal kuriteos süüdistataval on minimaalne õigus end õigusabi kaudu kaitsta.

⁸⁹Euroopa Parlamendi ja nõukogu [direktiiv 2013/48/EL](#), 22. oktoober 2013, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega.

Igaühe õigus kaitsjale, keda süüdistatakse kuriteos, on õiglase kohtumõistmise üks põhiomadusi.⁹⁰

Euroopa Inimõiguste Kohus *kohtuasjas Dayanan Türki vastu leidis*, et „süüdistataval on õigus saada kohe pärast kinnipidamist abi advokaadilt ja mitte ainult ülekuulamise ajal”.⁹¹ Kohtuasjas *Beuze Belgia vastu* kinnitati, et ei ole kahtlust kaitsja kasutamise õiguse alguspunktis ning et kahtlustatavatel peab olema võimalik alates kinnipidamise hetkest advokaadiga ühendust võtta, sõltumata sellest, kas neid küsitletakse või mitte.⁹² Seetõttu peab kahtlustataval olema võimalik konsulteerida enne vestlust oma kaitsjaga.⁹³

Kuigi direktiiviga 2013/48 on lubatud teha erandeid õigusest kaitsjale kohtueelses etapis, võib see toimuda ainult ajutiselt ja erandjuhtudel. Artikli 3 lõikes 6 selgitatakse, et juurdepääsu võib keelata „kui on kiireloomuline vajadus hoida ära tõsiseid kahjulikke tagajärgi isiku elule, vabadusele või füüsilisele puutumatusele” või „kui uurimisasutuste viivitamatu tegutsemine on hädavajalik, et vältida kriminaalmenetluse olulist ohustamist”. Euroopa Liidu Kohus on kindlaks teinud, et artiklis 3 on esitatud täielik loetelu asjaoludest, mille puhul võib esineda erandeid.⁹⁴ Praeguses olukorras selliseid erandeid ei kohaldata. [Loetlege asjaolud, mis näitavad, et erandid ei ole kohaldatavad]

Direktiivi 2013/48 artikli 3 lõikes 3 on sätestatud kaitsjaõiguse sisu üksikasjalik kirjeldus, mis hõlmab muu hulgas isiklike kohtumisi ja suhtlemist kaitsjaga enne ülekuulamist ning kaitsja õigust viibida kahtlustatava või süüdistatava ülekuulamisel kohal ja tõhusalt osaleda. Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud uurimisetapi tähtsust kriminaalmenetluse ettevalmistamisel, „kuna selle etapi jooksul kogutud tõendid määravad kindlaks raamistiku, mille alusel süütegu kohtuistungil arutatakse”.⁹⁵ Lisaks selgitas ta, et menetluse õiglus eeldab, et süüdistataval on võimalik saada teenuseid, mis on konkreetselt seotud õigusabiga, „mis hõlmab kaitsja võimet tagada piiranguteta tema kaitse põhiaspektid: juhtumi arutamine, kaitse korraldamine, süüdistatavale soodsate tõendite kogumine, ülekuulamiseks ettevalmistamine, [...]”.⁹⁶

Advokaadi roll kohtueelses etapis hõlmab selle tagamist, et austatakse kahtlustatava või süüdistatava õigust end mitte inkrimineerida.⁹⁷ Kuna direktiiv 2013/48 ei hõlma inkrimineerivaid avaldusi, tuleb seda lugeda koostoimes direktiiviga 2016/343 süütuse presumptsiooni teatavate aspektide tugevdamise ja kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul viibimise õiguse kohta. Artikli 7 lõike 1 punktis 2 nõutakse, et liikmesriigid

⁹⁰*Saldus vs. Türki* [GC], lisa nr 36391/01 (27. novembri 2008. aasta otsus), punkt 51; *Ibrahim jt vs. Ühendkuningriik* [GC], lisa nr 50541/08 50571/08 50573/08 40351/09, (13. septembri 2016. aasta otsus) 255; *Simeonovi vs. Bulgaaria* [GC], lisa nr 21980/04, (12. mai 2017. aasta otsus), punkt 112; *Beuze vs. Belgia* [GC], lisa nr 71409, (9. novembri 2018. aasta otsus), punkt 123.

⁹¹*Dayanan vs. Türki*, lisa nr 7377/03 (13. oktoobri 2009. aasta otsus), punkt 32.

⁹²*Beuze v. Belgia* [GC], lisa nr 71409, (9. novembri 2018. aasta kohtuotsus), punkt 124.

⁹³*Sealsamas*, punkt 133.

⁹⁴*sealsamas*, punkt 45.

⁹⁵*Saldus vs. Türki* [GC], lisa nr 36391/01 (27. novembri 2008. aasta otsus), punkt 54.

⁹⁶*Dayanan vs. Türki*, lisa nr 7377/03 (13. oktoobri 2009. aasta otsus), punkt 32.

⁹⁷*Saldus vs. Türki* [GC], lisa nr 36391/01 (27. novembri 2008. aasta otsus), punkt 54; *Beuze v. Belgia* [GC], lisa nr 71409, (9. novembri 2018. aasta kohtuotsus), punkt 128.

austaksid vaikumisõigust seoses kuriteoga, mille toimepanemises neid kahtlustatakse või süüdistatakse, ning eesõigust enesesüüdistamisele. Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et need õigused on üldtunnustatud rahvusvahelised standardid, mis on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6 sätestatud õiglase menetluse kontseptsiooni keskmes.⁹⁸

Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et kaitseõigusi kahjustatakse põhimõtteliselt pöördumatult, kui süüdimõistva kohtuotsuse tegemiseks kasutatakse politsei ülekuulamisel tehtud süüdistavaid ütlusi, millel puudub juurdepääs advokaadile.⁹⁹ Samuti on komisjon leidnud, et avaldused, mis ei ole iseenesest otseselt inkrimineerivad, võivad kahjustada isiku kaitset, kui neid kasutatakse inkrimineerivatel eesmärkidel.¹⁰⁰

Direktiivi 2013/48 artikli 12 lõikes 1 on sätestatud liikmesriikide kohustus tagada õigus õiguskaitsevahendile, kui rikutakse õigust kaitsjale. Lõikes 2 täpsustatakse, et liikmesriigid peavad tagama kaitseõiguse ja menetluse õigluse, kui nad hindavad kahtlustatava või süüdistatava ütlusi, millega rikutakse tema õigust kaitsjale.

Direktiivis 2013/48 ei täpsustata, millist õiguskaitsevahendit peab kohus pakkuma. Põhjenduses 50 viidatakse siiski eespool nimetatud Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas sisalduvale põhimõttele¹⁰¹, mille kohaselt politsei ülekuulamisel kaitsja puudumisel tehtud süüdistavate avalduste kasutamine kahjustab pöördumatult õigust kaitsele. Lisaks on Euroopa Inimõiguste Kohus kordanud, et kõige asjakohasem õiguskaitsevahend artikli 6 rikkumise korral oleks tagada, et taotleja oleks võimalikult suures ulatuses sellises olukorras, nagu ta oleks olnud, kui seda sätet ei oleks eiratud.¹⁰² Euroopa Inimõiguste Kohus on mitmel juhul menetluse üldise õigluse hindamisel leidnud, et ütlused, mis on antud ilma advokaadi juuresolekuta, tuleks välistada, isegi kui selliseid ütluseid menetluse hilisemas etapis advokaadi juuresolekul kinnitatakse.¹⁰³ Käesoleval juhul tuleb lähtuda samast arutluskäigust.

Kohustus välistada süüdimõistvad ütlused, mis on antud kinnipidamisasutuses ülekuulamise ajal kaitsja kasutamise õiguse kasutamist rikkudes, lasub [sellel kohtul]. Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi "harta") artiklis 47 on sätestatud, et „igaühel, kelle EL õigusega tagatud õigusi ja vabadusi rikutakse, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendi kasutamisele kohtus käesolevas artiklis sätestatud tingimuste kohaselt”. Euroopa Liidu Kohus on ka tunnistanud ELi õigusega kehtestatud õiguste tõhusa õiguskaitse tähtsust, märkides, et „üksikisiku õiguste tõhusa õiguskaitse põhimõte ELi õiguse alusel [...] on ELi õiguse üldpõhimõte, mis tuleneb liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest ja mis on sätestatud 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud

⁹⁸EIK, *Pishchalnikov vs. Venemaa*, lisa nr 7025/04, 24. septembri 2009. aasta otsus, punkt 71.

⁹⁹*Salduz vs. Türgi* [GC], lisa nr 36391/01 (27. novembri 2008. aasta otsus), punkt 55.

¹⁰⁰EIK, *Saunders vs. Ühendkuningriik*, lisa nr 19187/91, (17. detsembri 1996. aasta otsus), punkt 71.

¹⁰¹Vt joonealune märkus 10.

¹⁰²EIK, *Teteriny vs. Venemaa*, lisa nr 11931/03, (30. juuni 2005. aasta otsus), punkt 56; *Jeličić vs. Bosnia ja Hertsegoviina*, lisa nr 41183/02, (31. oktoobri 2006. aasta otsus), punkt 53; *Mehmet ja Suna Yiğit vs. Türgi*, lisa nr 52658/99, (17. juuli 2007. aasta otsus), punkt 47; *Salduz vs. Türgi* [GC], lisa nr 36391/01 (27. novembri 2008. aasta otsus), punkt 72.

¹⁰³EIK, *Titarenko vs. Ukraina*, lisa nr 31720/02, (20. septembri 2012. aasta kohtuotsus), punkt 87.; Vt ka EIK, *Mehmet Zeki Çelebi vs. Türgi*, lisa nr 27582/07, (28. jaanuari 2020. aasta otsus), punkt 66.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklites 6 ja 13 ning mida on nüüd kinnitatud harta artikliga 47”.¹⁰⁴ Seega ei saa olla kahtlust, et siseriiklikud kohtud on kohustatud nägema ette tõhusa õiguskaitsevahendi politsei ülekuulamise ajal kaitsja puudumisel tehtud süüdistavate avalduste kasutamiseks, mis on seega vastuolus direktiiviga 2013/48.

Kokkuvõttes taotleb hageja, et [käesolev kohus] välistaks avaldused, mis on tehtud, rikkudes õigust kaitsja olemasolule politsei poolt isiku ülekuulamise ajal.

¹⁰⁴ Euroopa Kohus, C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, 28. veebruar 2018, punkt 35.

4.2.2. Kohtueelse kinnipidamismenetluses toimikule juurdepääsu vorm

Juurdepääs kohtueelse tuvastamismenetluse toimikule

Kliendi vahistamisel ja kinnipidamisel peab kaitsja lisaks süüdistusalasele teabele võimalikult kiiresti tutvuma toimikuga, et vaadata üle, millised süütõendid toimikus on, ning alustama kaitsestrateegia väljatöötamist ja isiku vabastamist. Sõltuvalt juurdepääsu tasemest sisaldab toimik tavaliselt vähemalt vahistamise põhjuseid ja asjaolusid, mõnikord ka isiku karistusregistri andmeid.

Euroopa Komisjon on teatanud, et mitmes liikmesriigis kehtivad juhtumi materjalidele juurdepääsu piirangud laienevad ka dokumentidele, mis on olulised vahi alla võtmise või kinnipidamise õiguspärasuse vaidlustamiseks.¹⁰⁵ See mõjutab paratamatult võrdsuspõhimõtet, sest toimiku ettevalmistamise aeg ja vahendid ei pruugi olla piisavad, näiteks puudub toimikule turvaline veebipõhine juurdepääs.¹⁰⁶

Avalduse vormis käsitletud olukorrad

Selles jaos kirjeldame vastavaid Euroopa Liidu ja Euroopa inimõiguste konventsiooni norme, millele võib tugineda, et taotleda kohtueelses menetluses (nt kohtunik, kohus, kelle pädevuses on süüdistuse esitamine) kohtult juurdepääsu toimikule või vaidlustada sellest keeldumist kahel juhul:

- 3) kui isik on vahistatud ja teda ähvardab kohtueelne kinnipidamine (või sellise aja pikendamine) ning ta taotleb juurdepääsu toimikule sellise kinnipidamise vaidlustamiseks; ning
- 4) taotlus juurdepääsuks toimikule muul viisil kui kinnipidamise vaidlustamiseks.
- 5) materjal, mis võib olla oluline dokument, mis on vajalik vahistamise või kinnipidamise õiguspärasuse vaidlustamiseks, on avalikustatud, kuid võib olla muud teavet, mida te peate oluliseks ja mida kohus võib arvesse võtta, kuid mida prokurör ei ole pidanud oluliseks ja on jättnud avalikustamata.

Praktilised meetmed

Enne selles vormis sisalduvate argumentide esitamist kaebuses või kaebuses juhtumi materjalidele juurdepääsu keelamise otsuse peale veenduge, et teie taotlus ja otsus keelata juurdepääs juhtumi toimikule on õigesti salvestatud kas protokollis või intervjuus (muu protseduuriline tegevus) või helisalvestises.

Vormi argumendid toimikule (olulised dokumendid) juurdepääsu taotlemiseks kinnipidamise vaidlustamiseks

¹⁰⁵ [Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EÜ \(mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teatada vabaduse võtmisest kolmandale isikule ning suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega\) rakendamise kohta, COM\(2019\) 560 lõplik, 26. september 2019, punkt 3.7.1.](#)

¹⁰⁶ Vt: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/belgium-report-covid-19-april-2020_en.pdf.

[Allpool esitatud argumendid võib lisada taotlusele, milles on esitatud faktid ja kohaldatav riigisisene õigusnorm, sealhulgas see, millel põhineb otsus toimikule juurdepääsu keelamisest.]

[PALUN KIRJELDAGE VAHISTAMISE/KINNIPIDAMISE VAIDLUSTAMISEKS TOIMIKUTELE JUURDEPÄÄSU KÄSITLEVAID SISERIIKLIKKE ÕIGUSAKTE JATAVASID].

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivis 2012/13/EL, mis käsitleb õigust saada teavet kriminaalmenetluses (edaspidi direktiiv 2012/13), on¹⁰⁷ sätestatud ühtsed standardid teabele juurdepääsu kohta kriminaalmenetluses, sealhulgas juurdepääsu toimikule kinnipidamismenetluses kogu Euroopa Liidus (edaspidi EL). Selle ülevõtmise tähtaeg lõppes² juunil 2014, seega võivad kahtlustatavad ja süüdistatavad isikud, kes soovivad kasutada oma õigust tutvuda toimikuga kinnipidamismenetluses, sellele vahetult tugineda.

Direktiivi 2012/13 reguleerimisala on määratletud artikli 2 lõikes 1, mille kohaselt kohaldatakse direktiivi kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate isikute suhtes alates hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on neile ametliku teatega või muul viisil teatanud, et neid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises.

Direktiivi 2012/13 artikli 7 lõiget 1 kohaldatakse seega kriminaalmenetluse mis tahes etapis ja selles nõutakse, et liikmesriigid „tagaksid, et vahistatud isikule või tema advokaadile tehakse kättesaadavaks konkreetse juhtumiga seotud dokumendid, mis on pädeva asutuse valduses ja mis on olulised vahistamise või kinnipidamise seaduslikkuse tõhusaks vaidlustamiseks riigisisese õiguse kohaselt.” See tähendab sisuliselt, et vahistatud või kinnipeetud isikul ja tema kaitsjal on õigus omandada õigeaegselt ja täielikult juurdepääs kõigile dokumentidele, mis on olulised vahistamise või kinnipidamise tõhusaks vaidlustamiseks. See õigus kehtib ka dokumentide suhtes, mis on olulised vabaduse võtmise tõhusaks vaidlustamiseks pärast esialgset vahistamist, st mis tahes järgneva kinnipidamise läbivaatamismenetluse puhul.

Direktiivis 2012/13 viidatakse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile (edaspidi EIÕK), milles sätestatakse, et „käesoleva direktiivi sätteid, mis vastavad EIÕKga tagatud õigustele, tuleks tõlgendada ja rakendada kooskõlas nende õigustega, nagu neid on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikas”.¹⁰⁸ Eelkõige viidatakse põhjendustes 6 ja 30 Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 5, mis tagab õiguse vabadusele ja turvalisusele ning sätestab mitmed sisulisi ja menetluslikke nõudeid, et vabaduse võtmine oleks õiguspärane. Kriminaalasjas sisaldavad need eelkõige põhjendatud kahtlust, et isik on toime pannud kuriteo, isikuliselt tuvastatud ohtu, mis on piiravate meetmete vajaduse aluseks (piisav ja

¹⁰⁷Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL teabe saamise õiguse kohta kriminaalmenetluses ([ELT 2012 L 142, lk 1](#)).

¹⁰⁸*Sealsamas*, põhjendus 42.

kohane alus kinnipidamiseks) ning vabaduse võtmise proportsionaalsuse hindamist võrreldes muude vähem piiravate vabadust mitte piiravate meetmetega.¹⁰⁹

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklid 5 ja 6 on kohaldatavad ka kinnipidamismenetluses kohaldatavatele üldpõhimõtetele. Õiglase kohtumõistmise aluspõhimõtted, nagu võrdsed võimalused ja võistlev kohtumõistmine, kehtivad ka kinnipidamismenetluse puhul¹¹⁰ ning neid tuleb arvesse võtta kõigis kaitseõiguse otsustes. Võrdsete võimaluste aluseks on nõue tagada õigeaegne ja täielik juurdepääs teabele (tõendile), millel kinnipidamistaotlus põhineb. Euroopa Inimõiguste Kohus tunnustab, et kinnipidamismenetluses ei ole võrdsed võimalused tagatud, kui kinnipeetavale isikule või tema kaitsjale ei võimaldata juurdepääsu uurimistoimikus olevatele dokumentidele, mis on olulised isiku kinnipidamise õiguspärasuse tõhusaks vaidlustamiseks.¹¹¹

Seega peaks direktiivi 2012/13 kohase kohustuse, mille kohaselt tuleb enne vahistamise või kinnipidamise kohtulikku läbivaatamist avalikustada olulised dokumendid, tõlgendamise põhimõte olema läbivaatamistoimingu võrdsed võimalused. Advokaatidel peaks olema juurdepääs toimiku teabele võimalikult vara, et valmistada ette tõhus kaitse. Kinnipidamismenetluses tähendab see näiteks seda, et on võimalik näidata, et kinnipidamine ei ole õigustatud, kuna vajalikud tõendid on juba kogutud ja neid ei ole võimalik muuta või üldisemalt, et kahtluse põhjendatus seatakse kahtluse alla. Euroopa Inimõiguste Kohus on oma väljakujunenud kohtupraktikas korduvalt sedastanud:

*"Võrdseid võimalusi ei tagata, kui kaitsjale ei võimaldata juurdepääsu neile uurimistoimiku dokumentidele, mis on olulised selleks, et tõhusalt vaidlustada oma kliendi kinnipidamise seaduslikkust konventsiooni tähenduses. Kinnipidamise õiguspärasuse mõiste ei piirdu üksnes riigisiseses õiguses sätestatud menetlusnõuete täitmisega, vaid puudutab ka vahistamise aluseks oleva kahtluse põhjendatust, vahistamisega taotletava eesmärgi õiguspärasust ja sellele järgneva kinnipidamise õigustatust."*¹¹²

Seetõttu on kinnipidamismenetluses „olulistele dokumentidele” juurdepääsuks vaja, et [uurimisasutused/prokurör] tagaksid täieliku juurdepääsu toimikus sisalduvale teabele, mis on vajalik kinnipidamise seaduslikkuse tõhusaks vaidlustamiseks. See peaks sisaldama kõiki dokumente (tõendeid), millele tuginetakse, et tõendada, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 5 kohased seadusliku vabaduse võtmise nõuded on täidetud. See näitab põhjendatud kahtluse ja tuvastatud riski teabe olemasolu (kohane ja piisav alus kinnipidamiseks) ning proportsionaalsuse hindamist, sealhulgas vabaduse võtmisega mitte seotud alternatiivide tõhusust.¹¹³

¹⁰⁹Euroopa Inimõiguste Kohus *Idalov vs. Venemaa* [GC], lisa nr 5826/03, (22. mai 2012. aasta otsus), punkt 140; Euroopa Inimõiguste Kohus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* [GC], lisa nr 23755/07, (5. juuli 2016. aasta otsus), punktid 87-89

¹¹⁰EIK *Rowe ja Davis vs. Ühendkuningriik* [GC], lisa nr 28901/95, (16. veebruari 2000. aasta otsus), punkt 59; EIK *Leas vs. Eesti*, lisa nr 59577/08, (6. märtsi 2012. aasta otsus), punkt 76.

¹¹¹EIK *Korneykova vs. Rumeenia*, lisa nr 39884/05 (19. jaanuari 2012. aasta otsus), punkt 68.

¹¹²EIK *Turcan ja Turcan vs. Moldova*, lisa nr 39835/05 (23. oktoobri 2007. aasta otsus).

¹¹³Vt nt EIK *Schops vs. Saksamaa*, lisa nr 25116/94 (13. veebruari 2001. aasta otsus), punkt 44; Euroopa Inimõiguste Kohus *Lamy vs. Belgia*, lisa nr 10444/83 (30. märtsi 1989. aasta otsus), punkt 29;

Juurdepääs olulistele dokumentidele tähendab juurdepääsu mitte ainult kinnipidamistaotluse aluseks olevate dokumentide (tõendite) loetelule, vaid ka juurdepääsu nende dokumentide sisule. Direktiivi 2013/12 põhjenduses 30 täpsustatakse, mida olulised dokumendid võivad sisaldada. Selles on sätestatud, et „dokumendid ja vajadusel fotod, heli- ja videosalvestised, mis on olulised kahtlustatava või süüdistatava isiku vahistamise või kinnipidamise õiguspärasuse tõhusaks vaidlustamiseks riigisisese õiguse alusel, tuleks teha kahtlustatavale või süüdistatavale isikule või tema advokaadile kättesaadavaks hiljemalt enne, kui pädev õigusasutus peab tegema otsuse vahistamise või kinnipidamise õiguspärasuse kohta vastavalt Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 5 lõikele 4.” Põhjenduses 30 sedastatakse selgelt, et peab olema tagatud juurdepääs salvestistele, fotodele ja muud liiki tõenditele, et kaitse saaks neid nõuetekohaselt uurida ja vajadusel vaidlustada nende õiguspärasust, täpsust, asjakohasust või tõendusväärtust.

Direktiivi 2012/13 sõnastusest nähtub selgelt, et artikli 7 lõikes 1 sätestatud kinnipidamismenetluses ei kohaldata oluliste dokumentide juurdepääsuõiguse piiranguid ja erandeid. Artikli 7 lõige 4 sisaldab ammendavat loetelu põhjustest, mille alusel on võimalik piirata juurdepääsu olulistele tõenditele, kuid sätestab konkreetselt, et seda kohaldatakse ainult kitsendusega artikli 7 lõike 2 ja 3 kohaste oluliste tõendite avalikustamisel. Artikli 7 lõike 4 kohased kitsendused on seega seotud üksnes selliste tõendite avalikustamise ulatuse ja ajastusega, mis on olulised kinnipidamise vaidlustamiseks ning direktiiv 2012/13 ei võimalda piirata kinnipidamismenetluses juurdepääsu olulistele dokumentidele juurdepääsu ulatust või ajastust.

Direktiivi 2012/13 selline tõlgendus on kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga, mis käsitleb kinnipidamismenetlust EIÕK artikli 5 lõike 4 alusel. Euroopa Inimõiguste Kohus on tunnistanud, et isegi kui tõendeid peetakse konfidentsiaalseteks näiteks riigi julgeoleku tõttu, ei saa nende materjalide kaitsmine toimuda kaitseõiguste oluliste piirangute arvelt. Asjakohased tõendid tuleb avalikustada, võib-olla koos nende konfidentsiaalsuse tõttu tehtud kohandustega:

*"Kohus tunnistab, et kriminaaluurimine peab toimuma tõhusalt, mis võib tähendada, et osa selle käigus kogutud teabest tuleb hoida konfidentsiaalsena, et vältida kahtlustatavate tõenditega manipuleerimist ja õigusemõistmise kahjustamist. Seda õiguspärasest eesmärki ei saa siiski saavutada kaitseõiguste olulise piiramise arvelt. Seetõttu tuleks isiku kinnipidamise õiguspärasuse hindamiseks vajalik teave teha kahtlustatava advokaadile kohasel viisil kättesaadavaks".*¹¹⁴

Riigisisese õiguse alusel [uurimisasutustele/prokuröridele/kohtule] antud volitusi piirata juurdepääsu toimikule tuleb tõlgendada nii lähtuvalt direktiivist 2012/13 kui ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist tulenevast kohustusest. Nende dokumentide esitamata jätmine kahjustab ELi õiguse ja Euroopa inimõiguste ja

¹¹⁴EIK *Chruściński vs. Poola*, lisa nr 22755/04 (6. novembri 2007. aasta otsus), punkt 56; vt ka EIK *Dochnał vs. Poola*, lisa nr 31622/07 (18. septembri 2012. aasta otsus), punkt 87.

põhivabaduste kaitse konventsiooni kohase kaitseõiguse kasutamist ning hageja võimalust oma vahistamist/kinnipidamist tõhusalt vaidlustada.

Kohus on kohustatud tagama juurdepääsu toimikule. Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi "harta") artiklis 47 on sätestatud, et „igaühel, kelle EL õigusega tagatud õigusi ja vabadusi rikutakse, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendi kasutamisele kohtus käesolevas artiklis sätestatud tingimuste kohaselt”. Euroopa Liidu Kohus on ka tunnistanud ELi õigusega kehtestatud õiguste tõhusa õiguskaitse tähtsust, märkides, et „üksikisiku õiguste tõhusa õiguskaitse põhimõte ELi õiguse alusel [...] on ELi õiguse üldpõhimõte, mis tuleneb liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest ja mis on sätestatud 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklites 6 ja 13 ning mida on nüüd kinnitatud harta artikliga 47”.¹¹⁵ Seega ei saa olla kahtlust, et siseriiklik kohus on kohustatud pakkuma tõhusat õiguskaitsevahendit, kui puudub juurdepääs toimikule, mis on vastuolus direktiivi 2012/13 artikli 7 lõikega 1.

Kokkuvõttes taotleb hageja, et kohustaks andma viivitamatu juurdepääsu järgmistele dokumentidele/materjalidele: [identifitseerida ja loetleda].

¹¹⁵Euroopa Kohus, C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, 28. veebruar 2018, [ECLI:EU:C:2018:117](#), § 35.

4.2.3. Piisava kvaliteediga suulisele tõlkele juurdepääsu vorm

Juurdepääs piisava kvaliteediga suulisele tõlkele

Kui kahtlustatav vajab kriminaalmenetluse käigus suulist tõlget ja suuline tõlge ei võimalda tõhusat suhtlemist, tekib ebaõigluse oht. Kahtlustatav võib politseiniku või kohtuniku küsimustest valesti aru saada ja ebaõigesti vastata. Tema enda vastuseid võidakse valesti tõlgendada. Võidakse teha avaldusi, mis tunduvad ebaõigest tõlgendamisest tulenevalt inkrimineerivad, ning hilisemate avaldustega seoses võivad tekkida faktilised vastuolud, mis kahjustavad isiku usaldusväärsust ja kaitset.

Juristid kogu Euroopas on kirjeldanud mitmeid korduvaid probleeme seoses suulise tõlke kvaliteediga, eelkõige politseijaoskonnas:

- Puuduvad või puudulikud selged sertifitseerimise või erikvalifikatsiooni nõuded juriidilise tõlgina tegutsemiseks. Selle tulemusena valitakse tõlkijad mõnikord vastava keele ladususe alusel, mistõttu neil puudub sageli väljaõpe ning õiguslase suulise ja kirjaliku tõlke oskused. Mõned tõlkijad pakuvad rutiinselt vabatahtlikult teenuseid keeltes, milles nad ei ole eksperdid.
- Vananenud ja mittekohustuslikud tõlkide registrid võivad põhjustada probleeme politseijaoskonnas, kus kiireloomulisus leida tõlk "viivitamatult" sunnib politseinikke ja kohtuid kasutama registreerimata tõlke või tõlkijaid kvaliteedi tagamise arvelt. Mõnes liikmesriigis võivad politsei ja kohtud lihtsalt helistada igale isikule, kes usutavasti räägib vajalikku võõrkeelt – olgu selleks siis mõni teine politseiametnik, lihtsalt ülekuulatava isiku sugulane või kohalik poepidaja. Seda on näha eelkõige siis, kui on vaja haruldasi keeli või kui see on vajalik kulutõhususe huvides.
- Advokaatide suutmatust tuvastada suulise tõlke teenuste kvaliteediga seotud probleeme, välja arvatud juhul, kui nad juhtumisi räägivad seda keelt.
- Tõlketeenuste, näiteks audiovisuaalsete salvestiste kvaliteedi järelkontrolli vahendite puudumine muudab tõlkekvaliteedi vaidlustamise praktiliselt võimatuks.
- Piiratud õiguskaitsevahendid ebakvaliteetse suulise tõlke korral. Mõnikord toovad sellised väljakutsed, kui need on võimalikud, kaasa ainult olemasoleva tõlgi asendamise, ilma nõuetekohaselt hindamata, millist mõju on ebakvaliteetne tõlge avaldanud menetluse õiglusele.

Näidisargumendiga hõlmatud olukorrad

Käesolevas vormis esitatud väide kehtib olukorra kohta, kus politsei või muu õiguskaitseasutuse poolt kohtueelse uurimise käigus ülekuulamiseks osutatud suulise tõlke teenused ei ole menetluse õigluse tagamiseks piisava kvaliteediga.

Vormi eesmärk on toimida kaitsevahendina, mille eesmärk on vaidlustada kas kohtuprotsessi ajal või kohtueelsel ärakuulamisel sellistel asjaoludel antud ütluste tõendiks tunnistamine.

Oluline on meeles pidada, et see näidisargument ei kujuta endast õigusalat nõuannet ja seda tuleb kohandada iga juhtumi konkreetsetele asjaoludele vastavaks nii faktiliselt kui ka õiguslikult.

Praktilised nõuanded

Kui kahtlete suulise tõlke teenuste kvaliteedis politsei ülekuulamise ajal:

- Paluge tõlki, et ta esitaks oma volikirja ja tagaks vastuse salvestamise.
- Pöörake tähelepanu sellele, kas tõlk teeb märkmeid, kui kostja räägib pikka aega.
- Pöörake tähelepanu sellele, kas tõlk annab lihtsaid vastuseid, kui teie klient on andnud pikema vastuse või rääkinud pikema aja jooksul.
- Pöörake tähelepanu sellele, kas tõlk soovib näha esitatud või kommenteeritud dokumente.
- Pöörake tähelepanu sellele, kas tõlk räägib teie kliendile viidates pidevalt kolmandas isikus (tema), selle asemel, et öelda „mina”.
- Esitage oma mure ülekuulamise eest vastutavale ametnikule – vajadusel katkestage ülekuulamine.
- Paluge, et teie kaebus suulise tõlke teenuste kvaliteedi kohta sisalduks ülekuulamise protokollis.
- Taotlege ülekuulamise ära kirja / audiovisuaalse salvestuse koopiat.

ELi õiguse näidisargument ebapiisava kvaliteediga suulise tõlke teenuse vaidlustamiseks ja avalduste väljajätmise taotluse toetamiseks

[Allpool esitatud argumente tuleb kohandada, et võtta arvesse asjakohaseid riiklikke õigusakte ja menetlust ning juhtumi asjaolusid.]

ELi direktiivi 2010/64 reguleerimisala

Siseriiklikud kohtud peavad tõlgendama siseriiklikku õigust võimalikult suures ulatuses, võttes arvesse ELi õigusdirektiivi sõnastust ja eesmärki, et tagada selle täielik tõhusus. ELi õiguse ühtlustatud tõlgendamise põhimõtte nõuab, et "siseriiklikud kohtud teeksid kõik, mis nende pädevusse kuulub, võttes arvesse kogu siseriiklikku õigust (...), et tagada kõnealuse direktiivi täielik tõhusus ja saavutada sellega taotletava eesmärgiga kooskõlas olev tulemus."¹¹⁶ Siinkohal rakendavad [riigi] õiguslikud ja institutsioonilised raamistikud direktiivi niivõrd, kuivõrd nad ei taga ega kontrolli suulise tõlke teenuste kvaliteeti kriminaalmenetluses piisavalt. Võtmetähtsusega on pöörduda direktiivi enda poole, et suunata kohut siseriikliku õiguse rakendamisel.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiivi 2010/64 (mis käsitleb õigust suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (edaspidi „direktiiv”)¹¹⁷) artikli 2 lõikes 1 on sätestatud, et kõnealust direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate isikute suhtes alates hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused teatavad neile ametliku teatega või muul viisil, et neid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises. Seepärast kohaldatakse direktiivi 2010/64 kriminaalmenetluse kõikide etappide, sealhulgas kohtueelse menetluse suhtes. Selle ülevõtmise tähtaeg

¹¹⁶Euroopa Kohus, kohtuasi 41/74 Van Duyn, 4. detsembri 1974 kohtuotsus, ECLI:EU:C:1974:133, punkt 14. 26 Sealsamas, punkt 7. 27 Sealsamas, punkt 13. 28 Euroopa Kohus, kohtuasi 51/76, Verbond van Nederlandse Ondernemingen, 1. veebruari 1977. aasta otsus, ECLI:EU:C:1977:12, punkt 23. 29 Sealsamas, punkt 24. 14

¹¹⁷Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiiv 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses ([ELT L 280, 26.10.2010, lk 1-7](#)).

lõppes 27. oktoobril 2014, mistõttu võivad kahtlustatavad ja süüdistatavad isikud, kes soovivad kaitsta oma õigust saada piisava kvaliteediga suulise tõlke teenuseid, sellele vahetult tugineda.

Õigus kvaliteetsele suulisele tõlkele ELi õiguse alusel

Direktiiviga kehtestatakse miinimumreeglid kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute juurdepääsu kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses. Direktiivi artikli 2 lõikes 1 nõutakse, et liikmesriigid osutaksid kriminaalmenetluse ajal, sealhulgas politsei ülekuulamise ajal viivitamata suulise tõlke teenuseid: „kahtlustatavale või süüdistatavale, kes ei räägi või ei saa aru asjaomase kriminaalmenetluse keelest, võimaldatakse kriminaalmenetluse ajal uurimis- ja kohtuasutustes viivitamata suuline tõlge, sealhulgas politsei ülekuulamisel, kõigi kohtuistungite ja mis tahes vajalike vaheistungite ajal.”

Direktiivi artikli 2 lõike 8 kohaselt peab suuline tõlge olema piisava kvaliteediga, et tagada menetluse õiglus ja kindlustada, et kahtlustatav või süüdistatav isik on teadlik tema vastu esitatud kohtuasja sisust ja tal on võimalik kasutada õigust kaitsele.” Seega on õigus suulisele tõlkele eeltingimus, et kahtlustatav või süüdistatav isik saaks täielikult mõista ja kasutada oma peamisi õiglase kohtumõistmise õigusi, nagu õigus vaikida ja kaitse enda vastu ütluste andmise eest ning õigus õigusabile.

Kohustus tagada, et kahtlustataval või süüdistataval isikul oleks juurdepääs piisava kvaliteediga suulisele tõlkele, lasub riigil. Direktiivi artikli 5 lõikes 1 nõutakse liikmesriikidelt konkreetsete meetmetes võtmist, et tagada suulise tõlke teenuste vastavus artikli 2 lõikes 8 nõutud kvaliteedile. Direktiivi põhjenduses 26 on täpsustatud, et pädevatel asutustel peaks olema võimalik määratud tõlk asendada, kui tõlke kvaliteet ei ole piisav, et tagada õigus õiglasele kohtulikule arutamisele.¹¹⁸

Direktiivi põhjenduses 33 on täpsustatud, et direktiivi sätteid, mis vastavad Euroopa Inimõiguste Kohtu („EIK”) tagatud õigustele või hartale, tuleks tõlgendada ja rakendada kooskõlas nende õigustega, nagu neid on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu („EIK”) ja Euroopa Liidu Kohtu asjaomases kohtupraktikas.¹¹⁹ ELi põhiõiguste harta („harta”)¹²⁰ artiklis 51 nõutakse, et liikmesriigid kohaldaksid Euroopa Liidu õigust hartas sätestatud põhimõtteid silmas pidades. Seetõttu tuleb direktiivi tõlgendamisel silmas pidada harta artiklit 47 ja artikli 48 lõiget 2, milles on sätestatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ja õigused kaitsele. Eelkõige tagatakse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktiga e igale kuriteos süüdistatavale õigus saada tõlgi tasuta abi, kui ta ei mõista või ei räägi kohtus kasutatavat keelt.

¹¹⁸ Euroopa Kohus otsustas, et ELi õigusakti preambulil ei ole siduvat õiguslikku jõudu ning sellele ei saa õiguspäraselt tugineda kõnealuse õigusakti tegelikest sätetest kõrvalekaldumise või nende sätete sõnastusega selgelt vastuolus oleva tõlgendamise alusena. Euroopa Kohus, kohtuasi C-134/08, *Hauptzollamt Bremen vs. J. E. Tyson Parketthandel GmbH hanse j.*, 2. aprilli 2009. aasta otsus, [ECLI:EU:C: 2009:229](#), punkt 16.

¹¹⁹ Harta artikli 52 lõikes 3 on sätestatud: „Niivõrd kui käesolev harta sisaldab õigusi, mis vastavad inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on nende õiguste tähendus ja ulatus sama, mis on sätestatud nimetatud konventsioonis. See säte ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist”. Selle sätte selgituses märgitakse järgmist: „Kuivõrd käesolevas hartas sätestatud õigused vastavad ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on nende õiguste tähendus ja ulatus, sealhulgas lubatud piirangud, samad, mis on sätestatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis. ... Tagatud õiguste tähenduse ja ulatuse määravad mitte ainult nende õigusaktide tekst, vaid ka Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika...” /[Selgitused põhiõiguste harta kohta](#), ELT C 303, 14. detsember 2007, artikli 52 selgitus.)

¹²⁰ Euroopa Liidu põhiõiguste harta, 26. oktoober 2012, 2012/C 326/02 ([ELT C 326, 26.10.2012, lk 391-407](#)).

Direktiivis ei täpsustata kvaliteedistandardeid, mida liikmesriigid on kohustatud tagama, vaid rõhutatakse selle nõude eesmärki, nimelt menetluse õigluse tagamist. Nagu eespool juba märgitud, täpsustatakse direktiivis, et see tähendab vähemalt seda, et kahtlustataval või süüdistataval isikul peab olema võimalik olla teadlik tema vastu esitatud süüdistuste sisust ja kasutada oma õigust kaitsele.¹²¹ See kehtib selgelt kaitseõiguse kasutamise kohta kohtueelse menetluse otsustavates etappides. Kohtuasjas *Hacioglu vs. Rumeenia* kinnitas EIK, et suulise tõlke õigus laieneb kohtueelsele etapile: „Igal kostjal on õigus tõlgi tasuta abile. See õigus ei kehti mitte ainult kohtuistungil tehtud suuliste ütluste, vaid ka dokumentaalse materjali ja kohtueelse menetluse kohta [...]”.¹²² Politsei vahi all olles suulise tõlke teenuste puudumine või ebapiisav osutamine võib kaasa tuua tagajärgi muudele õigustele ja kahjustada kogu menetluse õiglust.¹²³ Euroopa Inimõiguste Kohus on sellega seoses märkinud, et politsei vahi all viibival isikul on teatud hulk õigusi, näiteks õigus vaikida või saada abi advokaadilt.¹²⁴ Otsuse selliste õiguste kasutamise või nendest loobumise kohta saab teha ainult juhul, kui asjaomane isik saab süüdistustest selgelt aru, nii et ta saab kaaluda, mis on menetluses kaalul, ja hinnata sellise loobumise otstarbekust.¹²⁵ Sele mõistmise jaoks on piisava kvaliteediga suuline tõlge ülioluline.

Kohtuasjas *Knox vs. Itaalia* selgitas Euroopa Inimõiguste Kohus, et sel viisil tagatud õigus peab olema „konkreetne ja tõhus”.¹²⁶ Sellega seoses tuvastas EIK hiljuti artikli 6 rikkumise, kus: „Käesoleval juhul ei ole tõendatud, et taotleja sai keeleabi, mis oleks võimaldanud tal tema vastu algatatud kohtuprotsessis aktiivselt osaleda. Kohus leiab, et sellest piisab, et muuta kohtuprotsess tervikuna ebaõiglaseks.”¹²⁷ Seega eeldab õigus suulisele tõlkele kvaliteetset suulist tõlget, mis võimaldab süüdistataval mitte ainult osaliselt mõista, vaid ka alates kohtueelsest etapist menetluses „aktiivselt osaleda”.

[Viidates teie konkreetse juhtumi asjaoludele, märkige, kuidas teabe halb kvaliteet mõjutas kahtlustatava või süüdistatava isiku õiguste kasutamist.]

Õigus vaidlustada suulise tõlke teenuste kvaliteet ja saada tõhus õiguskaitsevahend

Direktiivi artikli 2 lõikes 5 on sätestatud kahtlustatava või süüdistatava õigus esitada kaebus tõlketeenuse kvaliteedi puudumise kohta: „kahtlustataval või süüdistataval on õigus vaidlustada otsus, milles leitakse, et suuline tõlge ei ole vajalik, ja kui suulist tõlget on pakutud, siis võimalus esitada kaebus selle kohta, et suulise tõlke kvaliteet ei ole piisav menetluse õigluse tagamiseks”.

Direktiivis ei täpsustata, millist õiguskaitsevahendit peab kohus pakkuma juhtudel, kui suulise tõlke kvaliteet ei ole menetluse õigluse tagamiseks piisav. Direktiivi põhjenduses 24 selgitatakse, et liikmesriigid peaksid tagama kontrolli suulise tõlke piisavuse üle, kui pädevatele asutustele on sellest ette teatatud – st kui esitatakse vaidlustus.

ELi õiguse tõhususe üldpõhimõtte nõuab, et siseriiklikud kohtud tõlgendaksid võimalikult suures ulatuses siseriiklikku õigust, võttes arvesse direktiivi sõnastust ja eesmärki, et tagada selle täielik

¹²¹Direktiivi artikli 2 lõige 8.

¹²²Euroopa Inimõiguste Kohus, [Hacioglu vs. Rumeenia](#), taotlus nr 2573/03, 11. jaanuari 2011. aasta otsus, punkt 88.

¹²³Euroopa Inimõiguste Kohus, [Baytar vs. Türgi](#), lisa nr 45440/04, 14. jaanuari 2015. aasta otsus, punktid 54-55.

¹²⁴Euroopa Inimõiguste Kohus, [Salduz vs. Türgi](#) [GC], lisa nr 36391/02, 27. novembri 2008. aasta otsus, punkt 63.

¹²⁵Euroopa Inimõiguste Kohus, [Baytar vs. Türgi](#), lisa nr 45440/04, 14. jaanuari 2015. aasta otsus, punkt 53.

¹²⁶Euroopa Inimõiguste Kohus, [Knox vs. Itaalia](#), lisa nr 76577/13, 24. jaanuari 2019. aasta otsus, punkt 182.

¹²⁷Euroopa Inimõiguste Kohus, [Vizgirda vs. Sloveenia](#), lisa nr 59868/08 (28. novembri 2018. aasta otsus), punkt 102.

tõhusus: „[...] siseriiklikku õigust tuleb tõlgendada kooskõlas ELi õigusega, et siseriiklikud kohtud teeksid kõik, mis kuulub nende pädevusse, võttes arvesse kogu siseriiklikku õigust (...), et tagada kõnealuse direktiivi täielik tõhusus ja saavutada sellega taotletava eesmärgiga kooskõlas olev tulemus.”¹²⁸

Seepärast tuleb artikli 2 lõiget 5 tõlgendada harta artikli 47 valguses, milles on sätestatud, et „igaühel, kelle ELi õigusega tagatud õigusi ja vabadusi rikutakse, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus käesolevas artiklis sätestatud tingimuste kohaselt”. Harta artikkel 47 põhineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklil 13, milles on sätestatud, et igaühel, kelle õigusi on konventsiooni alusel rikutud, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile riigi ametiasutuse ees.

Konkreetselt tõlketeenuste saamise õiguse kohta rõhutas Euroopa Inimõiguste Kohus, et õigus peab olema „konkreetne ja tõhus” ning et pädevate asutuste (sealhulgas kohtute) kohustus ei piirdu seega üksnes tõlgi määramisega, vaid hiljem tuleb teostada kontrolli pakutud suulise tõlke kvaliteedi üle.¹²⁹ Need juhtumid tähendavad, et riigid peavad kehtestama viisid, kuidas tagada kvalitatiivsed teenused, aga ka kontrollima suulise tõlke teenuste kvaliteeti, *muuhulgas* riiklike standardite, tõlkide nõuetekohase koolituse, sertifitseerimise jms kaudu. Kahtlustatavatel ja süüdistatavatel isikutel peavad olema ka vahendid suulise tõlke teenuste ebapiisava kvaliteedi vaidlustamiseks ja tõendamiseks.

Asjakohase õiguskaitse mõistet hinnatakse iga juhtumi puhul eraldi. Euroopa Inimõiguste Kohus on märkinud, et asjakohane õiguskaitsevahend ilma tõlgi juuresolekuta tehtud avalduste puhul oleks selliste tõendite tõendite hulgast väljajätmine, isegi kui need avaldused on vaid üks teguritest, mis on süüdimõistva kohtuotsuse aluseks.¹³⁰ Ka muude kaitseõiguste, nagu õigus kaitsjale, sarnaste rikkumiste korral on Euroopa Inimõiguste Kohus leidnud, et tõendite välja jätmine on tõhus viis sellise rikkumise heastamiseks.¹³¹

¹²⁸Euroopa Kohus, [kohtuasi C-69/10 Samba Diouf](#), 28. juuli 2011. aasta kohtuotsus, ECLI:EU:C:2011:54, punkt 60.

¹²⁹EIK, [Knox vs. Itaalia](#), lisa 76577/13, 24. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus, punkt 182 (tasuta tõlge); [Kamasinski v. Austria](#), lisa nr 9783/82, 19. detsember 1989, punkt 74; [Protopapa vs. Türgi](#), lisa nr 16084/90, 6. juuli 2009, punkt 80; [Hermi vs. Itaalia](#), lisa nr 18114/02, 18. oktoober 2006, punkt 70.

¹³⁰Euroopa Inimõiguste Kohus, [Baytar vs. Türgi](#), lisa nr 45440/04, 14. jaanuari 2015. aasta otsus, punkt 58.

¹³¹EIK, [Titarenko vs. Ukraina](#), lisa nr 31720/02, (20. septembri 2012. aasta kohtuotsus), punkt 87.; Vt ka EIK, [Mehmet Zeki Celebi vs. Türgi](#), lisa nr 27582/07, (28. jaanuari 2020. aasta otsus), punkt 66.